

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ -

**ANUL V,
NR. 5(45),
MAI
2016**

**ÎN ACEST NUMĂR:
ANAMARIA MIHĂILĂ, IOAN MACAVEIU,
ARTEMIU PUBLIU ALEXI, TRIBUNA,
DORIN DOLOGA, OCTAVIAN SCRIDON,
ȘTEFAN BUZILĂ, ALEXANDRU DĂRĂBAN**

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL V, NR. 5 (45), MAI 2016

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://pisaniisang.wordpress.com>

COPERTA I: Din lada de zestre a sîngeorzănilor

Foto: Iosif Ciunterei

COPERTA IV: Anamaria-Alexandra Mihăilă

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
-----------------------------	---

EXCELLENTIA, Anamaria-Alexandra MIHĂILĂ

ANAMARIA MIHĂILĂ, <i>Interviu</i>	8
---	---

ANAMARIA MIHĂILĂ, <i>Bojgăii din Maieru</i>	10
---	----

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

IOAN MACAVEIU, <i>Corespondența „Tribunei”</i>	17
--	----

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Fondurile grănicerești din</i>	
---	--

<i>Năsăud – III</i>	21
---------------------------	----

*** <i>Instalarea preotului din Feldru</i>	26
--	----

DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind stațiunea Sângeorz-Băi</i> <i>Până la anul 1914</i>	28
---	----

RESTITUIRI

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Poporul român în oglinda</i>	
---	--

<i>poeziei sale</i>	33
---------------------------	----

OCTAVIAN SCRIDON, <i>Octavian Goga – un popas liniștitor</i>	42
--	----

TRADIȚII

ȘTEFAN BUZILĂ, <i>Nunta la țăranul român din jurul</i>	
--	--

<i>Năsăudului</i>	47
-------------------------	----

RĂNILE COMUNISMULUI

ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Document</i>	57
--	----

Excellentia

Anamaria-Alexandra MIHĂILĂ

(n. la 30 martie 1993, Sângeorz-Băi, jud. Bistrița-Năsăud) este absolventă a Facultății de Litere, specializarea Română-Franceză, Universitatea „Babeș-Bolyai”, iar, în prezent, masterandă în anul I la specializarea Studii literare românești din cadrul aceleiași facultăți.

Mărturia unei absolvente cu 10 la Bac în 2012: „Am vrut să răsplătesc efortul financiar al părinților. Copiii fără bani au mai multă ambiție”

Provine de la școală generală dintr-un oraș de provincie. Din salariul de la CFR, tatăl a sprijinit-o din greu la cea mai bună școală din Cluj iar ea nu a dezamăgit. Anamaria Mihăilă a luat zece la bacalaureat și a demonstrat că performanța adevărată nu este legată de bani și că, dacă îți dorești cu adevărat să ajungi undeva, o poți face.

EVZ: Ai luat nota zece la Bacalaureat. Ce program de pregătire presupune o astfel de notă?

Ana Maria Mihăilă: Nota 10 presupune o pregătire continuă pe o perioadă de 4 ani, adică pe toți anii de liceu și nu doar pe o perioadă scurtă de 2-3 luni. Pentru mine, nota asta mi-a întrecut toate așteptările. Nu mă așteptam să iau nota 10, cu toate că îmi doream foarte mult acest lucru. Învățam cinci-șase ore pe zi, în fiecare zi. Această performanță presupune pasiune pentru filologie. Fără muncă nu aș fi putut să iau nota asta.

EVZ: De la ce școală ai venit la Liceul Teoretic „Nicolae Bălcescu”?

- Am intrat la liceu cu nota 9,82 și am venit la Cluj de la un liceu din Sângeorz-Băi. Am ales să vin la Cluj Napoca pentru că aici sunt și alte oportunități, este un centru cultural și universitar de elită. Acolo, în Sângeorz Băi de unde sunt eu, elevii nu erau chiar competitivi și de aceea am ales să vin la Cluj. Am vrut să evoluez în timp.

EVZ: După această performanță, ce facultate vrei să urmezi? Ce ai vrea să ajungi în viață?

- Vreau să urmez cursurile Facultății de Filologie. Nu știu dacă neapărat vreau să fiu profesoară de Limba română, dar mi-ar plăcea foarte tare să fiu critic literar și de aceea încerc să-mi dezvolt anumite calități.

„Nu sunt o tocilară”

EVZ: Unii ar spune despre tine că ai susținut bacalaureatul cu subiectele destinate profilului uman, adică fără matematică. A fost greu pentru tine?

- Cred că la uman nu a fost atât de greu ca la profilul real sau tehnologic unde s-a dat din matematică. Sincer să vă spun nu mi-a plăcut matematica niciodată. Am dat română, istorie și geografie, dar și la aceste discipline trebuie să te pregătești intens.

EVZ: Ai spune despre tine că ești o tocilară?

- Nu. Categorie, nu. Eu nu învăț mecanic. La istorie totul se învață cronologic, iar la geografie sunt lucruri de care te-ai lovit și unde nu poți să tocești. La limba română am învățat din pasiune. Este pasiunea vieții mele. Am fost și la olimpiada națională de Limba română.

EVZ: Care sunt principalele tale calități?

- Sunt ambițioasă și sunt alături de oameni.

EVZ: De ce crezi că au căzut atât de mulți elevi la bacalaureat?

- Eu cred că mulți nu s-au gândit că au în față un examen de maturitate. Am văzut la televizor că unii au dat și de cinci ori examenul. Eu nu sunt de acord cu asta pentru că nu cred că trebuie să îți faci un scop din viață să tot dai examenul până îl iei. Alții au fost mai interesați de alte lucruri decât de școală. Să zicem că au avut alte priorități și nu au învățat.

„Se poate și școală fără bani”

EVZ: Crezi că pentru performanță școlară trebuie ca elevul să provină dintr-o familie cu bani?

- Niciodată nu am crezut că pentru a ajunge cineva în viață trebuie să provii dintr-o familie foarte înstărită sau să te susțină financiar părinții. Copiii care nu vin din familii cu bani, cazul meu, dar și a altor colegi de-ai mei, devin mult mai ambițioși pentru că vor să ajungă cineva și atunci învață din ambiție pentru că știu că nu li se oferă nimic de-a gata.

EVZ: Spui că nu vrei să mergi la facultate în Europa. De ce?

- Pentru că nu vreau să îmi supun părinții la încă un efort financiar. Ar fi nevoie de multe zeci de mii de euro și nu au de unde. Cred că au făcut destule eforturi pentru mine și cred că a venit momentul să fac eu ceva pentru ei. Sper să obțin o bursă la facultate și atunci voi ajunge în străinătate pe munca mea.

EVZ: A fost greu pentru părinții tăi să te susțină cu bani la unul dintre cele mai importante licee din Cluj Napoca?

- Părinții mei nu au o situație materială deosebită. Mai exact, mama mea are o mică afacere privată, un magazin, dar care nu este foarte mare, iar tatăl meu lucrează la CFR. Din salariul lui, tata mi-a plătit chiria de 75 de euro pe lună și m-a ajutat să mă întrețin la Cluj. Am învățat foarte bine pentru că m-am gândit că sacrificiul lor trebuie răsplătit. Încă din clasa a IX-a eram sigură că voi învăța bine¹.

¹ <http://www.evz.ro/interviu-elev-de-nota-zece-la-bacalaureat-am-Invatat-foarte-bine-pentru-ca-m-am-gandit-c-9911.html>.

BOJGĂII DIN MAIERU

Anamaria-Alexandra Mihăilă

OBSERVAȚII PRELIMINARE. ARGUMENT

În imaginarul colectiv al poporului românesc se păstrează și astăzi ființe mitice și magice precreștine care justifică prezența (ori, uneori, absența) fenomenelor aparent inexplicabile. Spiritele rele, ce bântuie în preajma Bobotezei parcă mai mult ca oricând, sunt alungate în unele sate bistrițene printr-un ritual cu origini dionisiace¹. Mai mult, așa cum în această perioadă sunt îndepărtate spiritele rele, în alte sate (ca, de pildă, Feldru) în ajunul Anului Nou ființe similare invocă spiritele bune². Acest teatru cu măști este, după cum vom vedea, bivalent – odată purificator, odată incantatoriu – și încărcat cu valențe mistice: cuvântul cu valoare performativă, jocurile dezlănțuite în ritmuri folclorice, ascunderea chipului și preluarea unei identități noi.

Sărbătorile de iarnă par a se sfârși, deseori, odată cu venirea Anului Nou. În Maieru însă, precum în alte câteva localități bistrițene, ajunul Bobotezei e momentul prielnic desfășurării unui ritual arhaic, autentic și pitoresc. Asemănător *Hăzilor* din Chintelnic ori *Crăciunilor* din Rodna, *Bojgăii*³ marchează începutul unui ritual de purificare, de alungare a spiritelor rele de peste an. Studiul de față nu își propune nicidecum o abordare exhaustivă a obiceiului menționat anterior, ci urmărește și analizează demersul ritualic și modul în care acesta este primit de către săteni, diferențele în abordare și în interpretare între obiceiul în sincronie și manifestările lui diacronice, precum și mutațiile produse în trecerea dinspre funcția ritualică a obiceiului către cea de delectare.

Astfel, demersul întreprins de mine a început prin interviuarea câtorva localnici care obișnuiau să se mascheze an de an și a continuat prin urmărirea manifestărilor tinerilor

¹ Vezi Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, f.e., București 1976, p. 75.

² Informațiile referitoare la funcțiile multiple ale ritualurilor cu măști din satele bistrițene le-am preluat în urma discuțiilor cu unul dintre actanți. Despre valoarea incantatorie a obiceiului și despre funcția lui purificatoare vorbește și dl. Liviu Pop, 75 de ani, din comuna Maieru, în interviul acordat în data de 04.01.2014, ora 17.00.

³ Întrebați de unde provine denumirea aceasta și ce înseamnă ea, sătenii afirmă că denumirea s-a păstrat din vremuri îndepărtate și că semnificația ei ar fi om mascat, urât.

Anamaria-Alexandra Mihăilă

care au participat la sărbătoarea din ajunul Bobotezei, în deosebi a unuia dintre grupurile care a colindat satul și care m-a primit alături de ei. De aceea, metodele de cercetare folosite sunt conversația, interviul individual și interviul colectiv, observația directă și înregistrarea imaginilor. În vederea conservării autenticității datelor și a parcursului interpretativ, lucrarea va păstra structura cercetării: în prima parte a lucrării voi contura, pe scurt, cadrul general în care are loc evenimentul, insistând asupra desfășurării obiceiului în diacronie prin prezentarea interviurilor preluate de la localnici. Apoi, voi insista asupra manifestărilor actuale ale bojgăilor, din momentul mascării până odată cu renunțarea la mască, pentru ca, în ultima parte a studiului, să prezint, prin metode comparative, concluziile cercetării.

PERSPECTIVA DIACRONICĂ. DINAMICA UNUI RITUAL ARHAIC

A data începuturile acestui obicei pare a fi, pentru oamenii locului, de neconceput. Obiceiul acesta nu *a luat naștere* la un moment dat, ci el a existat *de când lumea* și e cel puțin la fel de vechi ca satul¹. *Liviu lu' Le' Anchilina*, cum îl numesc vecinii, povestește că, în vremurile în care trebuia să meargă cu bojgăii, sătenii se pregăteau să-i primească încă din postul Crăciunului. Tot astfel, tinerii care se alăturau cetei de mascați aveau încă de pe atunci costumele și măștile: *Ne pregătem de când intra-n post: erau feștite, făcute probele. Și mai aveu cojoc înturnat pe dos... nu era de estea de sărbători, era care să purta în tăte zilele. Și când te mascai, învârteți lâna pe dinafară. Pantaloni nu era de eștia, era șioreși din pănură, de lână, opcinși cu obgele. Și mai legai tăt felu' de răză piste obgeje, cum să și mai hâd! Dintr-o răză și din hârtie fășem măștile când eram mai mnic. Din hârtie și din carton așa, mai mare, și făcute cu tăt felu' de culori: pe la oci să șie negri, pe obraz, fășei musteță. Carton di șela ca di la bloc de desen că era mai tare. Ș-apăi cu timpu' mai era câte un ceptar strâcat din pcele de oie care-l purta bătrânii ș-apo' tăiei câte-o bucată că era mai tare și tăt așa: cu lâna pi deasupra pe asta pcele și lăsai numa pi la gură și la oci².*

Explicațiile științifice sunt necunoscute și inutile pentru ei. Mulți săteni recunosc că *nu s-o gânit nișiodată di șe îmblă bojgăii sau di șe îmblă în ajun de Bobotează și di șe pot alunga spiritele răle*; pentru ei e suficientă prezența lor care e purificatoare și care *vine di la Dumnezău*³. Obiceiul începe în seara din 5 ianuarie și continuă până în dimineața de Bobotează, când, după ce se demaschează, tinerii merg la casele lor, unde continuă petrecerea: *Ne-ntâlnem în sara de ajun! Noi merem câte șinși, șăsă, șapte c-apo' erau doi cu bota, era o babă ș-un moșneag și unu cu fluieru' și cânta din fluier și juca în casă, juca cu baba și strâga tăt felu' de prostii. Eram fete și fișiori di pi la 12-13 ai' până când merei în*

¹ Extras din discuțiile cu dl. Liviu Pop (*Liviu lu' Le' Anchilina*), 75 de ani, din Maieru, înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.00.

² Ibidem.

³ Extras din discuțiile cu dna. Elisabeta Lăzăruț (*Saveta lu' Ba' Pavel din sus*), 50 de ani, din Maieru, înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.15.

BOJGĂII DIN MAIERU

armată. Cam une-s fete îblam atunșia! Și pi la Ioni. Și era mai mulți omini în casă, te-aștepta și te mai desfășe, te dezbrăca cu forța. Te fășei hâd pe mânuri ori avei mânuși. Odată am fost mare și mi-am luat încălțările, opcinșile cu gurgoiu înapoi. Cum să nu te cunoscă! Tăt să uita la mânuri și zîșe: aiesta-i femeie, nu bărbat! Să mascau și femei. Sau mai era cân' tot bărbat era și baba. Demascarea era rareori voluntară. Pentru unii, pierderea măștii întreupea întregul ritual și aducea rușine și necinste purtătorului. Cel mai adesea, păstrarea măștii nu doar favoriza îndeplinirea ritualului purificator, ci proteja identitatea tânărului atunci când mergea la familiile fetelor dragi sau prin case nepotrivite: Nu știu di șe te mascai. Așa era obișeu... sau erai curios dacă nu grăiei cu o familie sau era fata cuiva și vrei să vezi șine-i în casă... era și curiozitatea asta că n-aveu curaj să te desfacă. Și mai erau și bătaii! Să băteu și să trânteu în omăt¹.

După ce se costumau și își puneau măștile deja confecționate, tinerii în grupuri mixte, alcătuite de obicei din vecini sau prieteni de vârste apropiate (de la 12, 13 ani până la vârsta maturității sau uneori chiar până după căsătorie) mergeau prin sat la casele în care se vedea încă lumină și în care locuiau fete frumoase sau Ioni: *noi merem cam veșinii. Cum eram aiși: a lu' Arsănie, Tuțu veșinu', Arcenie și așela șe-i dus în Rocna, Niculiță o fost mai bătrân un pic, era altă trupă: cu Cirilă, cu Ilie a lu' Cărăuș. Liviu a lu' Le' Anchilina spune că, în vremea în care umbla el cu bojgăii, nu colindau decât la Ioni, iar la casele fetelor doar gesticulau, jucau după cum cânta un „trișcaș” sau se îmbrânceau. Nu exista un text, ci fiecare participant spunea ce își amintea sau ce dorea: Zășeu tăt felu'. N-aveu o poezie. Io am zâș cam așa: De urat te-aș mai ura,/ Da' nu-s de-aiși, de pe colea/ Că-s de la Buda veche/ De unde mâța seche/ Și motanu-ș află locu'/ Într-un fund de oboroc/ Ș-am trecut pi la Șiuca-Muca/ Une să fașe mămăliga cât nuca/ Ș-o păzâsc doisprăzășe cu mășiuca/ Și mi-o dat o șfărmătură/ De mi-o sărit dinți din gură/ Și fundu' di la cășiulă./ Nu mi-era de dinți din gură/ Că mi-era de fundu' di la cășiulă/ Că era din pcele de mătă/ De cân' bunica suje țăță... tăt felu' de nebuneli grăiem.*

În schimb, modificările se produc încă din momentul în care *Ba' Mitru a lu' Piștău* mergea prin sat și nu doar juca într-o scenetă improvizată, ci și colinda pe la toate casele pe unde umbla: *umblam câte patru, câte șăsă, te mai tânei și câte zășe cu fete, cu băieți, laolaltă. Ne-mbrăcam, era fain! Da' mai colindau așa mai gros să nu-i cunoști, să tăvăleu pi jos ș-apo' intrau în casă. Le da cât-un păhar de țuică, prăjătură, povestesc, fășei tăt felu' de figuri! Te feștei ca hornarii, te-mbrăcai în haine țărănești, de armată și tăt felu'... niște haine răle acolo... cu câte-un cojoc rău, înturnat pe dos și gata. Nu pre' să-ncălțau cu șiobote mai demult, că n-aveu numa opcinși. Mereu pi la fete, pi la Ioni de Bobotează, une era lumnină te mai băgai... Dacă să băgau în casă, erau buni intrați, nu-i scote nime afară, da' niși nu zășe să-i primească. Nu intra une nu era bec. Câte unu niși nu pute be' de mască, strânjeu sticle și le puneu în una mai mare, de-a lor².*

¹ Extras din discuțiile cu dl. Dumitru Avram (*Ba' Mitru a lu' Piștău*), 57 de ani, din comuna Maieru, înregistrarea nr. 16, din 04.01.2016, ora 18.30.

² Ibidem.

Anamaria-Alexandra Mihăilă

Rolurile actanților nu erau prestabilite. Dacă *Liviu a lu' Le' Anchilina* vorbește despre existența ciobanilor, a babei, a moșneagului și a trișcașului, iar *Ba' Mitru a lu' Piștău* menționează că *eu eram cioban* (sublinierea mea), *da' nu erau roluri dinainte alesă... fiecare cum îi vine așa să fășe*, din discuțiile cu *Le' Saveta lu' Ba' Pavel din sus* reiese că rareori mai apăreau personajele acestea și că, de cele mai multe ori, fiecare se masca și reacționa *după cum îl tăie capu'*¹. Pe lângă măștile purtate și costumele populare, unii dintre actanți *aveu bote, o sătă fără fund, numa șergu' și băteu cu un băț într-așeia, altu' mai lega câte-o veșcă și pune pcele de ierhă, smulje di pe pcele lâna, îi pune în var ș-apo' să smulje. O usca ș-apo' cân' vine vremea asta o muie și o-ntinde piste șerg și îl băte cu un băț. La fluier cânta cam populară de joc. Și jucau care-cum, se tăvăleu pi jos și aiurea așa... fășe numa de râs. Și le șere să mai joșe ș-apo mai jucau, grăieu prostii'*².

Umblatul bojgăilor prin sat începea în jurul orei 22.00, după ce copiii terminau colindatul și se retrăgeau la casele lor și se sfârșea dimineața sau *pi la patru, șinși... cân' să săturau'*³. Nu existau case privilegiate de la care porneau, ci luau gospodăriile la rând, respectând regula cunoscută: de a intra la Ioni și la fete. Spre deosebire de celelalte obiceiuri de iarnă în care se stabilește de obicei un pact între actant și gazdă prin cererea acordului de a se manifesta și acceptul celei din urmă (de pildă, colindatorii întrebă *primiți colinda?* și li se răspunde *primim/ nu primim*), ritualul bojgăilor nu pretinde o astfel de convenție: *Dacă să băgau în casă, erau buni intrați, nu-i scote nime afară, da' niși nu zâșe să-i primească. Nu intra une nu era bec'*⁴; *Nu să-ntâmpla să nu-i primească. Le era drag!*⁵; *Vai, de-abge așteptai să vie șineva! Merem îmbăcați la Le' Parașciva noi cu tata, cu caii, cu sania și s-agăța de sanie... era plin drumu' de ii pân' la Anieș... numa bojgăi. Tăți să gătau ca de sărbători și să spăre cân' vineu. Fujeu iute în casă, da' le plășe să vie, voi șe le plășe!*⁶ Sosirea bojgăilor în casele gazdelor era un prilej de bucurie, ei fiind întâmpinați cu prăjituri și băutură. Tot ritualul se desfășura în case, după intrarea bojgăilor: *Pă intra și fășe cât de hâd, nu grăiei cu griau' tău, scimbai vorba! „Bună sara”, așa gros și hâd sau șine știe... care-cum! Ori juca. Fetile se fășe fișiori și fișiorii să fășe fete, care de care să șie mai hâd ca șelalalt. Își înturna ceptarile pe dos, ia, ceptar din esta cum are nănașa în spate, fășe mască din el atunșia... da-l pune cu partea asta pe față și lăsa lâna să să vadă... și tăie oci, gură ș-apă nu te cunoște... ori să fășe cu tășiuni pe obraz, mai trăje cât-un ștrimp și iș pune, no!*⁷; *Ș-apo' dacă intra în casă ori că să prinde câte doi și juca și grăie tăt felu' de prostii și nebuneli și râde. Care vre și-n care casă îți convine îți mai țapa masca și era făr-obrajî omini din casă și te prinde de*

¹ Extras din discuțiile cu dna. Elisabeta Lăzăruț (*Saveta lu' Ba' Pavel din sus*), înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.15.

² Extras din discuțiile cu dl. Liviu Pop (*Liviu lu' Le' Anchilina*), înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.00.

³ Extras din discuțiile cu dl. Dumitru Avram (*Ba' Mitru a lu' Piștău*), înregistrarea nr. 16, din 04.01.2016, ora 18.30.

⁴ Ibidem.

⁵ Extras din discuțiile cu dl. Liviu Pop (*Liviu lu' Le' Anchilina*), înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.00.

⁶ Extras din discuțiile cu dna. Floarea Hodoroga (*Florea lu' Borza*), 86 de ani, din Maieru, înregistrarea nr. 17 din 04.01.2016, ora 19.30.

⁷ Extras din discuțiile cu dna. Elisabeta Lăzăruț (*Saveta lu' Ba' Pavel din sus*), înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.15.

BOJGĂII DIN MAIERU

*te desmasca și era babă, moșneag, țărănește, țâgănește, care-cum!*¹ După terminarea ritualului, bojgăii sunt invitați de gazde să se așeze la masă, iar răsplata pentru venirea lor era cel mai adesea țuica (*jinarsu' de mere sau de pome*), precum și bucatele diferite pregătite pentru ei: *Țuică, prăjitură, nuși, de estea. La băieții mai mniși le mai da și bani. La bojgăi nu le da bani, le da băutură*².

La ieșirea din casa gazdelor, bojgăii lovesc cu bâtele în ușă, strigă și, în casele fetelor tinere, le strâng în brațe, apoi pleacă spre o nouă gospodărie a unui Ion sau a unei fete frumoase. Pe drum, se întâlnesc cetele de bojgăi și, de foarte multe ori, se ceartă sau chiar se lovesc. Totuși, se pare că și conflictele sunt explicate de cei care obișnuiau să participe la ritual: *Se întâlneș-apo' să mai potcojeu. Era cu bote ș-iș mai da. După șe be' cât-un păhar de jinars, să-mbăta, nu mai știe... Își apăra partea. Purșioienii cu vălenii să băte mereu! Căciorenii și mulți! Anieșanii în tăta duminica s-apuca de cap*³; *Să agățau de sănii, ne spărieu cân' eram băieți și era plin drumu' de ii pi la două nopcea. Băieții mniși colindau devreme, după acăsucă... te temei de bojgăi. Îi mai băte eștia mai mari, îi trânte pi jos*⁴. Fiecare grup de vecini, aparținând unei regiuni a satului (de exemplu Purcioaia, Valea Caselor etc.), unei familii înstărite ori satelor învecinate (precum satul aparținător astăzi comunei, Anieș) voia să-și dovedească puterea și, odată cu aceasta, superioritatea regiunii sau neamului din care provine.

La venirea dimineții, avea loc demascarea pentru cei care nu fuseseră deja demascați de gazde sau de celelalte cete de bojgăi. Ritualul se încheia prin renunțarea la mască, moment marcat, deseori, de o petrecere la casa unuia dintre participanți: *Ne apuca zîua de bugăte ori. Apo' mere fiecare acasă și la somn. Te mai strânjei și câte-ntr-o casă și rămânei mai mulți. Măștile, cân' să găta, le zvâre-n pod ori dacă vre' să le țâie până la alt an, le țâne. Dacă nu, le zvâre și la anu' fașe alta*⁵. După cum se poate observa, ritualul bojgăilor e, mai degrabă, unul lipsit de strictete ori de sacralitatea gesturilor specifică marilor obiceiuri de peste an. Mai mult decât menirea ritualului de alungare a spiritelor rele, importantă încă pentru sătenii menționați în această parte a cercetării, funcția aceasta purificatoare înseamnă și o eliberare a lor, o descătușare de energiile acumulate de-a lungul anului. Noaptea venirii bojgăilor e o noapte în care multe dintre regulile sociale se suspendă, iar ei își resimt libertatea și se manifestă nestingheriți.

(Va urma)

¹ Extras din discuțiile cu dna. Floarea Hodoroga (*Florea lu' Borza*), înregistrarea nr. 17 din 04.01.2016, ora 19.30.

² Extras din discuțiile cu dl. Liviu Pop (*Liviu lu' Le' Anchilina*), înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.00.

³ *Ibidem*.

⁴ Extras din discuțiile cu dna. Elisabeta Lăzăruț (*Saveta lu' Ba' Pavel din sus*), înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.15.

⁵ Extras din discuțiile cu dl. Liviu Pop (*Liviu lu' Le' Anchilina*), înregistrarea nr. 15, din 04.01.2016, ora. 17.00.

BISERICĂ,
ȘCOALĂ
ȘI SOCIETATE

Dorin Dologa, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, Colecția personală Iuliu Moisil.

Correspondența *Tribunei*

Năsăud, la 30 martie 1889

Preotul Ioan Macaveiu

Cele două principale ziare ale noastre, *Gazeta Transilvaniei* și *Tribuna*, niciodată nu s-au ocupat cu atâta viu interes cu atâta obiectivitate de interesele și afacerile publice grănicerești din ținutul Năsăudului, precum s-au ocupat în aceste zile. Singura mângâiere ce avem în aceste zile grele toți grănicerii și descendenții acelora, sunt articolele care ne îmbărbătează și care, totodată, ne și apără interesele noastre în forma după cum ziaristica poate apăra.

Pentru generațiile viitoare vor fi aceste articole de mare însemnătate, deoarece își vor putea face o icoană adevărată despre aceste zile, în care suferă generația de astăzi. Numai în vederea acestora și după ce am văzut că, atât *Gazeta Transilvaniei*, cât și *Tribuna*, au făcut amintire despre decursul alegerilor săvârșite în zilele acestei luni față cu membrii ce s-au ales în comitetul fondurilor grănicerești pe baza statutului impus și nepublicat și după ce alegerile s-au săvârșit din partea reprezentanților politici comunali și, în fine, după ce singuri reprezentanții comunei politice a Năsăudului în majoritatea lor au declinat de la sine orice amestec în alegerea de membri în comitetul fondurilor, - m-am hotărât, astăzi, ca să public „propunerea și votul separat” ce am făcut în plenul ședinței reprezentanței comunale din Năsăud la 5 martie a.c.

Prin publicarea acestei propuneri care, astăzi, se află la administrația fondurilor, voiesc ca să arăt cum s-a făcut săritura peste grăniceri, dând drepturile lor tuturor locuitorilor aflători în acest ținut, fără deosebire de grănicer și de negrănicer, de român și neromân. Iar oamenii noștri – fruntașii noștri – călcând în picioare suvenirile strămoșilor lor pe întrecute, au început a candida și a alege membri în comitetul fondurilor.

Plecând cu mult mai frumos le sta dacă, înainte de alegeri, barem inteligența grănicerească din Năsăud ar fi conchemată la o conferință în care se statornicea atitudinea pe care să o ieie deoparte populația grănicerească, iar de altă parte, reprezentanțele politice.

Aceasta nu s-a făcut. Și o zic cu toată puterea, că nu s-a făcut, pentru ca cu mai multă înlesnire să se poată îndeplini alegerile. Iar domnul Publiu greșește foarte mult când recomanda reprezentanților comunali să aleagă. Mai bine să ni se fi impus membrii în comitet decât să ne dăm noi înșine drepturile noastre altora. Să ni se fi impus după cum ni s-a impus statutul și după cum pe baza statutului ni s-au impus cei 12 membri ai guvernului.

Astăzi, ca grăniceri, am pierdut totul, nu mai avem ce pierde.

Dar să rămân la obiect.

Preotul Ioan Macaveiu

Nu voi descrie decursul ședinței reprezentanților comunali de la 5 martie a.c., cu toate că servește ca o dovadă nerăsturnată, că de toate pot avea frunțașii inteligenți din Năsăud, numai independență nu! Ziua de 6 aprilie a.c. o va dovedi aceasta, nu este de lipsă să o dovedesc eu aceasta, chiar astăzi.

După ce propunerea și votul separat le-am făcut în scris și le-au trimis vicecomitelui comitatens, le și public pentru orientarea grănicerilor în întreg cuprinsul lor, ca să se știe, pentru ce majoritatea reprezentanților comunei Năsăud (14 la număr) s-au fost abținut de la alegere față cu alți 7 membri, care au și ales.

Propunerea și votul separat
ale membrului Ioan Macaveiu și consortii, făcute în plenul ședinței reprezentanților comunei
politice Năsăud ținută la 5 martie 1889.

Din invitătorul primăriei comunei noastre politice din Năsăud din data de 3 martie a.c. ne-am convins și s-au putut convinge toți membrii reprezentanței comunei noastre politice din Năsăud, că în urma mandatului Mult Onoratului domn proto-jude administrativ din data de 26 februarie nr. 1479/1889 și primit din partea primăriei comunale din Năsăud la 3 martie a.c. sub nr. 757 (c. p.), s-a statorit ca membrii reprezentanței comunei politice din Năsăud, pe baza ordinului magnificului domn vice-comite comitatens din data 12 februarie nr. 1226 a.c., să aleagă în 5 l.c. un membru în comitetul administrativ de fondurile școlare centrale și de stipendii, iar aceasta în urma unui statut aprobat.

Subscriși, ca reprezentanți, respectiv ca membri ai reprezentanței comunei politice Năsăud, declinând de la noi orice răspundere pentru viitor, suntem contra alegerii unui atare care, după cum vedem, are să fie reprezentantul comunei politice Năsăud în comitetul administrativ al fondurilor școlare centrale și de stipendii și propunem ca membrii reprezentanței comunei politice din Năsăud să se abțină de la această alegere din următoarele motive:

1. Membrii reprezentanței comunei politice din Năsăud, până în ziua de astăzi, niciodată n-au ales un atare membru și nici că s-au ocupat în plenul ședințelor sale cu atare obiect, fiind convinși că nu au dreptul a se amesteca în afacerile fondurilor de sub întrebare.

2. Statutul, despre care se zice că se bucură de aprobare Preaînaltă și despre care se face amintire în ordinațiunea magnificului domn vice-comite nr. 1226 din 1889, nefiind nicidecât comunicat membrilor reprezentanței comunale din Năsăud, de aceea acest corp reprezentativ politic nici nu știe ce drepturi îi compete, după sus-zisul statut, comunei politice Năsăud față cu administrarea sus amintitelor fonduri. Mai precis, membrii reprezentanței comunale ar trebui să știe:

a) Cine poate fi alegător? Toți membrii reprezentanței comunei politice din Năsăud sau numai grănicerii și descendenții acelor care fac parte din membrii reprezentanței comunei politice din Năsăud?

b) Cine poate fi ales ca membru în comitetul sus amintitelor fonduri și ce condiții se cer de la acela ca să poată reprezenta comuna politică Năsăud în acel comitet?

Correspondența *Tribunei* Năsăud, la 30 martie 1889

c) Pe cine reprezintă alesul comunei politice din Năsăud? Dacă este reprezentantul comunei politice, atunci membrii reprezentanței acestei comune politice trebuiau să aibă cunoștință despre cuprinsul statutelor pentru a se putea conforma lor? Dacă, însă, alesul este reprezentantul grănicerilor sau al descendenților acelora, atunci chiar conformându-se statutului, să lăsăm ca aceștia să îndeplinească actul alegerii.

3. Membrii reprezentanței comunei politice din Năsăud neavând cunoștință despre cuprinsul statutului, nu știu dacă are statutul în vedere conscripțiunile familiilor grănicerești de la anii 1765/6, 1773/4, 1812-16 și, cea mai recentă, de la anul 1851. După aceste conscripțiuni, credem că numai grănicerii și descendenții acelora ar fi îndreptățiți a alege și a fi aleși ca membri în comitetul sus amintitelor fonduri. Aceasta se vede și din „Instrumentul fundațional” al fondurilor amintite în care, la pagina 27, acel comitet poartă numele: „Comitetul fondurilor scolastice-grănicerești din districtul Năsăudului”. Iar acest „Instrument fundațional” asemenea se bucură de aprobarea mai Înaltă sub nr. 6806, conform datei 10 aprilie 1871. Atari, de aceea, tot în „Instrumentul fundațional” pe pagina 29, p. 3, se zice: „În privința administrației, comitetul nu va suferi nici un amestec străin, decât numai suprema inspecțiune a Monarhului și a guvernului Său”. Iar noi suntem siliți a vedea în această alegere un amestec străin, care în atare caz s-ar comite din partea reprezentanței comunei politice din Năsăud, dar care reprezentanță nu s-a simțit îndreptățită a se folosi de acest amestec.

Chiar și din acest motiv ar trebui să ne fie frică ca nu cumva prin alegerea de față corpul reprezentativ politic să se facă omorătorul drepturilor grănicerești și al descendenților acelora. Această frică ne vine tuturor din absoluta necunoștință a statutului.

4. Neavând membrii reprezentanței comunale nicio cunoștință despre statutul aprobat, ne temem ca nu cumva prin alegerea ce ni se cere să ajungă comuna politică Năsăud în conflict cu comisiunea administratoare a sus amintitelor fonduri care, încă, nu a raportat celor îndreptățiți că pe baza noului statut și-a finit activitatea și că au pe viitor a se conforma acestui statut. Vedem, dar, că nu avem nicio bază de pe care să putem pleca în alegerea de față. Lucrând contrarul, comuna noastră Năsăud poate să se pună în contră cu sentimentul public grăniceresc, ceea ce nouă nu ne e iertat să dorim, dar nici să lucrăm în detrimentul altora. Aceste pot deveni cu timpul tot atâtea cauze de procese.

După toate aceste, ne rugăm ca membrii reprezentanței comunale să nu îndeplinească actul de alegere, miar votul nostru separat să fie luat în dreaptă considerațiune.

Năsăud la 5 martie 1889.

Ioan Macaveiu, George Tomuța, Leon St. Pop, Vasile Vasilichi, Vasile Onigoaie.

Am publicat acest vot separat chiar și din punct de vedere al orientării noilor membri care prin alegerile și numirile îndeplinite au să știe că nu numai grănicerii și descendenții acelora din Năsăud, ci din întreaga vor rămâne străini față cu tot ce vor lucra în numele grănicerilor, - nefiind aleșii acestora, - și vor protesta cu graiul și în scris de câte ori va atenta la nimicirea intereselor fondurilor grănicerești.

Grănicerimea are dorința de a combate și în aceste timpuri grele umilința ce o sufăr anumiți oameni care lucră în numele lor, după cum ne vom aduce aminte de aceste zile și atunci când vor veni timpuri mai favoritoare pentru noi!

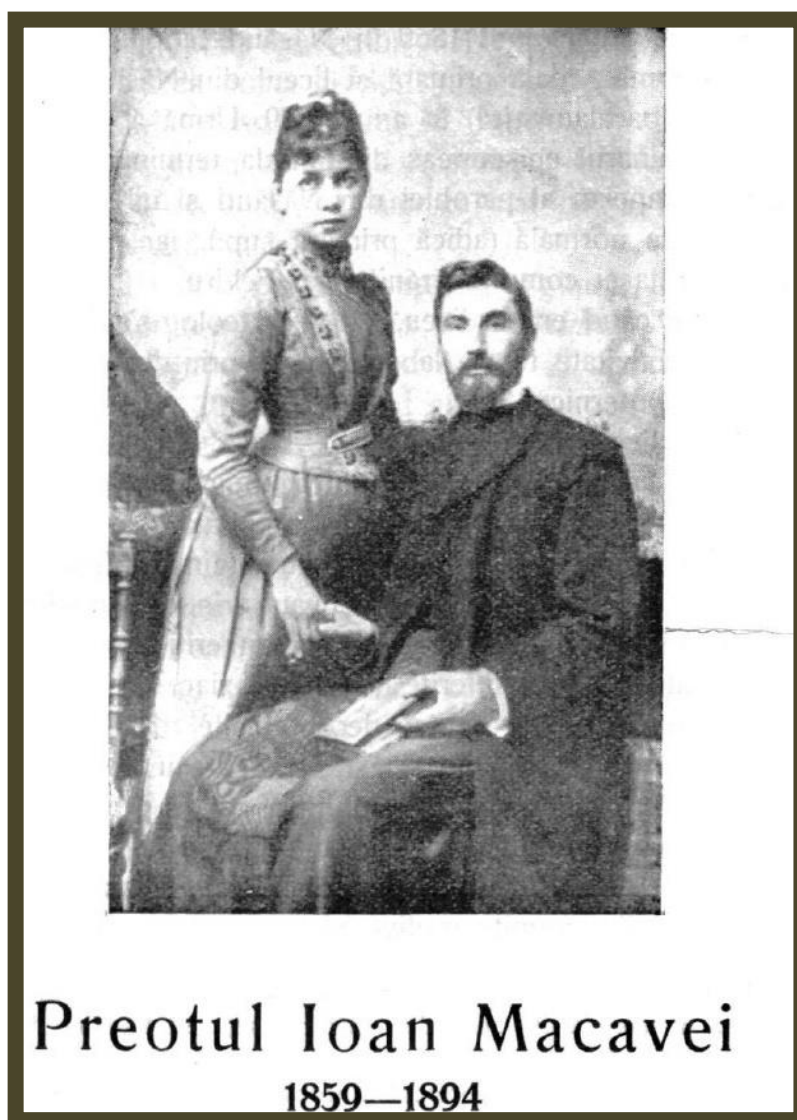
Preotul Ioan Macaveiu

Păreră subscrișului este ca din cei 46 membri care au subscriș în numele grănicerilor „Instrumentul fundațional” și care mai trăiesc astăzi să protesteze, exprimând în numele grănicerilor adâncă indignare ce o simțesc, văzând cu ochii lor zdrobindu-se și înstrăinându-se ci totul avutul moșilor și părinților noștri, care suferind pentru patrie și Tron, ne-au lăsat nouă ca moștenire niște averi câștigate cu multe sudori de sânge.

Trebuie să plângi când vezi că aceste averi au să fie administrate pe viitor de străini.

Și noi trebuie să aplaudăm?

Ba nu! Avem să protestăm și mereu să protestăm¹!

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 65, p. 258.

Fondurile grănicerești din Năsăud

Dr. Artemiu Publiu Alexi

- III -

În articolul precedent am publicat lista membrilor aleși în noul comitet. Dacă se face o examinare mai de-a-proape asupra alegerilor, în genere, se constată cu bucurie că au reușit bine, deși nu a fost premers nicio înțelegere și că, fie zis, spre onoarea reprezentanților din comune, s-a observat principiul ce a servit de bază până acum întru apărarea tuturor intereselor grănicerești, adică principiul grăniceresc.

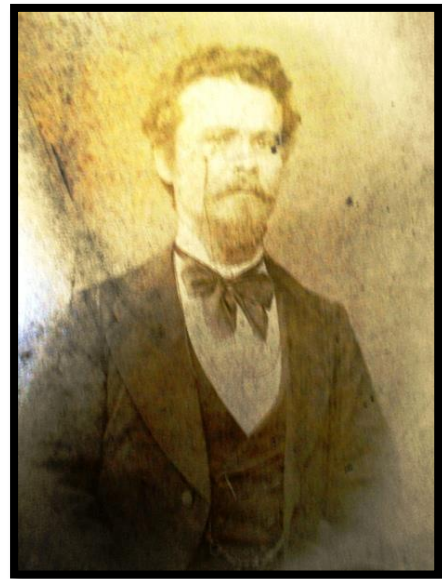
Acest principiu a fost totdeauna un ghimpe în ochii guvernului și, de aceea, nu a întrelăsat nimic, nicio ocazie pentru a-l lovi și a-l răsturna. Va fi știind el pentru ce, dar noi încă; de aceea lupta pentru aceasta s-a continuat. Dar acest principiu a dat prilejul la multe vorbe, chiar între români, care se vede că nu și-au luat osteneala să studieze mai de-a-proape ce însemnătate are. Chiar și astăzi se mai află oameni de ai noștri negrăniceri, oameni altcum luminați, ce se bucură de multă stimă, care au petrecut zeci de ani printre noi și care interpretează fals acest principiu, ba merg până a face satiră din dânsul.

Nu excluderea românilor negrăniceri de la folosirea drepturilor grănicerești se urmărește prin acest principiu, ci excluderea elementelor străine, cărora prin legea comunală li s-a deschis uși largi, ca să intre la folosirea drepturilor comunei respective, unde s-au așezat și, prin aceasta, și la toate drepturile grănicerești. Avem cazuri concrete, unde congregațiunea comitatensă a decretat, iar ministrul a aprobat dreptul de a intra în folosință de averi comunale grănicerești oameni străini și prin limbă și prin religione, care n-au nici un drept și n-au stat neam de neamul lor în vreo legătură cu institutul de graniță. Elemente de aceste și, îndeosebi evreii, au început a da năvală prin comunele grănicerești.

Pentru a pune stavilă acestor năvăliri, este îndreptat principiul grăniceresc. Și eu cred, că tot omul serios și cu judecată nepreocupată nu poate decât să aprobe acest principiu, și dacă este posibil, chiar să ajute la apărarea lui.

Acest principiu a fost observat de către reprezentanțele tuturor comunelor, afară de Borgo-Tiha (Tiha-Bârgăului, s.n.).

Alegerea din acea comună ne-a surprins, cu atât mai vârtos, pentru că persoana respectivă ce a candidat în acea comună este foarte respectabilă și s-a bucurat de mare stimă

Dr. Artemiu Publiu Alexi

și venerație la noi, și nicicând nu am fi crezut că va fi capabilă acea persoană a ne face aceasta, - prima gaură, - în continuitatea luptelor noastre pentru principiul grănicerismului și, prin aceasta, a ne aplica o lovitură atât de nemeritată.

De la un bărbat cu un trecut așa frumos, de la un bărbat care petrece în acest ținut chiar de atunci, de când grănicerii și-au primit fondurile, despre care, prin urmare, ar fi o ofensă a presupune că nu ar fi cunoscut însemnătatea aceluia principiu și nu ar fi știut că prin candidarea sa face un rău serviciu cauzelor grănicerești, de la un bărbat de greutatea d-sale nu am așteptat aceasta. Din contră, am fi așteptat ca domnia-sa chiar să fi luminat pe alegătorii săi asupra consecvenței acelei alegeri și chiar dacă poporenii l-au îmbiat, să fi recomandat pe altul, pe oricine, numai grănicer.

Răul ce l-a făcut prin aceasta cauzelor grănicerești, credem că nicicând nu-l va putea repara.

Înainte de a încheia acest articol, trebuie să mai fac o mărturisire. Mi-ar fi plăcut mult dacă în lista membrilor nu aş întâlni atâția funcționari comunali și municipali și pensionați de-ai statului. Această observare însă nu o fac pentru că aş avea ceva contra acelor persoane pe care, din contră, le stimez foarte mult și le știu de foarte onorabile, dar iată pentru ce. Din praxa de la alte afaceri de interes public sunt cunoscute raporturile funcționarilor față cu superioritățile lor, care raporturi stau lanț până sus la ministru, și de aceea mă tem tare că se vor ivi cazuri de acele în care dumnealor nu vor avea destulă abnegație și tărie sufletească ca să pășească și să apere ceea ce trebuie să apere. Mă tem că considerările ce vor crede că trebuie să aibă față cu posturile și pensiunile lor, precum și față cu presiunile ce li se vor face, îi vor împiedica de a putea fi mai întâi grăniceri și, apoi, primari, precum s-ar aștepta cu tot dreptul. Bine ar fi să mă înșel în temerile mele.

Altcum, în genere fie zis, este mai bine când oamenii ce știu că sunt împiedicați în independența lor nu se bagă acolo, unde se poate ivi cazul, ca să nu poată fi la locul lor¹.

- IV -

Noul statut impus de guvern nu-l cunosc mai de-aproape. Dar din acei 2-3 paragrafe, pe baza cărora s-a făcut alegerea de membri, se poate ști că numai favoritor nu poate fi. Nefiind efluxul fondatorilor, deși se vor supune lui, fiind sancționat de Majestatea Sa, de sine se înțelege că aceștia au dreptul să protesteze și să-l combată cu atât mai vârtos, căci se calcă prin dânsul un drept sacru, dreptul de proprietate. Dreptul de proprietate însoalvă în sine dreptul de a dispune singur despre averea sa și despre folosirea acesteia, iar guvernul nu poate să aibă decât dreptul de control. Statutul, însă, decretează de îndreptățiti la aceste averi pe comunitățile politice, respectiv pe toți locuitorii acestora, între care, știut este, că sunt foarte mulți negrăniceri și de aici încolo vor fi și mai mulți. Dar dreptul de proprietate se jighește și mai tare prin acele dispozițiuni ale statutelor, prin care guvernul nu și-a rezervat numai dreptul de a controla, dar se amestecă prin regaliștii săi și în administrație de-a dreptul, prin

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 63 (18/30 martie), p. 249.

Fondurile grănicerești din Năsăud

ceea ce se face proprietarilor fondatori o uzurpațiune de drept.

Se naște întrebarea, cum să pășească noul comitet întru apărarea drepturilor grănicerești, cum să-și manifeste nemulțumirea? Aceasta este cea dintâi întrebare, asupra căreia trebuie să chibzuiască bine noul comitet din toate punctele de vedere.

Și chiar pentru că întrebarea aceasta este de o însemnătate atât de mare, cred că va fi mai bine să se ventileze și în publicitate cu atât mai vârtos, pentru că s-au născut până acum mai multe păreri, dintre care una a și străbătut în publicitate.

În reprezentanța comunei Năsăud, cu ocazia alegerii de membru în acest comitet, s-a ventilat ideea abținerii de la alegere, ba o fracțiune s-a și abținut. Să examinăm mai de aproape această părere.

Omul când întreprinde orice lucru, în orice afacere, trebuie să se gândească și la urmări, așa și aici. Să admitem că numai reprezentanța, respectiv fracțiunea reprezentanței din Năsăud, dar reprezentanțele din toate cele 45 comune se abțineau de la alegeri, care era rezultatul, care erau consecințele? Fără îndoială, rezultatul era că în fiecare sat s-ar fi aflat câte unul sau doi Moise, Ițig, etc., care să aleagă, și candidații acestora ar fi devenit membri în comitetul administrativ de fondurile grănicerești. Consecința era că ne trezeam cu un comitet evreiesc sau dacă nu evreiesc, cel puțin după tipicul stăpânirii. Ei bine, mi-ar place să-mi spună fracțiunea năsăudeană, i-ar fi convenit, i-ar fi plăcut ca un astfel de comitet să distribuie stipendii, i-ar place ca institutele de învățământ susținute din aceste fonduri să fie puse sub înaltul patronat al unui astfel de comitet? Dar, eu cred că la așa ceva nu au gândit. Sau dacă s-au gândit și totuși au făcut, apoi trebuie să-și facă omul niște păreri foarte slabe despre principiile lor, dacă cumva le au.

Procedura fracțiunii din Năsăud este o copie. Conferințele românilor din Ungaria au hotărât pasivitate, adică abținere de la alegerile pentru dietă, dar numai pentru dietă. Dar domnii noștri au cugetat, de ce să nu facem și noi în comună un fel de pasivitate, de să nu ne abținem de la această alegere prescrisă de un statut impus, ce nouă nu ne place? Dar această abținere are de consecință să nu participăm la nici un fel de alegere, nici la alegeri de membri în congregațiunea comitatensă, nici la alegeri comunale, etc. Căci toate aceste sunt prescrise prin legi ce nu ne plac și sunt făcute contra intereselor noastre. Și apoi, dacă ne-am reține de la toate aceste, ce ar fi urmarea? În congregațiune n-am avea nici pe acei puțini membri ce-i mai avem ca să apere interesele poporațiunii noastre. În comune ar veni Moise și cu Avram și ar chivernisi comuna.

A urma această procedură, ar însemna a ne retrage de la apărarea noastră și a intereselor noastre, ar însemna a părăsi de luptă sau, cu alte cuvinte, a ne declara înșine moartea de bunăvoie. Iată ce armă primejdioasă ar deveni procedura inaugurată de fracțiunea din Năsăud, care mai implică un mare rău, adică separatismul.

Dacă năsăudenilor le-ar fi succes ca procedura lor să fie urmată de toate comunele și toate comunele se abțineau de la alegere, aveau cel puțin însemnătatea că era o solidaritate, - deși rău ar fi fost atunci, după cum am dovedit mai sus, - și că nu miroase a separatism.

Dacă capii fracțiunii din Năsăud au avut serios convingerea că numai așa se pot apăra fondurile, că numai așa se pot apăra fondurile, dacă pe deoparte se recunoaște statutul

legal, fiind sancționat de Majestatea Sa, iar pe de altă parte se agită a se abține de la alegeri, atunci făceau bine ca în interesul cauzei să fi inițiat o consultare cu aceea despre care cred că asemenea îi doare de starea lucrului, barem cu membrii inteligenți din reprezentanța comunală, - firesc, dacă cumva admit dumnealor și altora dreptul de a avea durere pentru cauzele grănicerești.

Dacă o făceau aceasta, atunci îi credeam în sinceritatea convingerilor, pentru că omul cu inimă curată în o cauză nu fuge de înțelegeri, nu face nimic de capul său, ci caută pe acei amici de principii despre care știe că încă îi doare de cauză, se sfătuiesc cu ei și numai în unire cu dâștii pornește la luptă.

Dar un alt rău văd eu în procedura inaugurată de fracțiunea din Năsăud. nu este destul ca cineva să aibă voință de a apăra o cauză publică, ci voind a o scoate la un scop, trebuie să caute și după mijloacele cele mai potrivite, trebuie să caute calea pe care se poate apăra cu rezultat și se poate servi cauzei și pe această cale să continue lupta cu hotărâre. Dacă cineva voiește a se întrepune pentru o cauză, cu gândul de a o ajuta, apoi trebuie să înceapă de acolo de unde trebuie și de unde are semne de un succes.

Când fiecare inteligent grănicer va lucra de capul său, când fiecare va agita pe poporul grăniceresc în direcțiile ideilor sale, fără de a ține seamă de ceea ce fac și alții și fără a se sfătui cu alții; dacă oamenii noștri nu vor recunoaște odată însemnătatea bunei înțelegeri, a unirii și a solidarității și în interesul acestora nu vor ști să-și mai stăpânească ambițiile, să-și mai calce pe inimă și nu vor ști să aducă chiar și sacrificii; dacă fiecare va înconjura sfaturile, unul pentru că nu-i convine inițiatorul, altul pentru că îi place să pescuiască în turbure, altul sub naivul și paradoxul pretext că sfaturile totdeauna au avut urmări rele (?) etc....; până când se va proceda astfel, de bunăseamă că nu vom ajunge departe și că urmările vor fi gradat tot mai rele și de bunăseamă că prospectele noastre de succese se vor reduce la nul.

O altă părere ce se ventilează este că membrii noi să protesteze și apoi să părăsească adunarea, să abdice de a fi membri. Ei bine, să punem cazul că toți membrii aleși se vor învoi la aceasta, despre ce însă tare mă îndoiesc căci, să nu uităm de domnii primari, notari, protojuzi, etc., să ne punem întrebarea: Quid nunc¹? Să nu uităm că în comitet mai sunt 12 regaliști, dar chiar să nu fie, le admitem că s-ar escrie alegeri noi, poate cineva garanta că la două alegeri se vor alege toți aceștia membri sau dacă nu aceste persoane cel puțin oameni de aceste principii? În cele din urmă rezultatul final ar fi tot acela ce l-am semnalat mai sus sau, cu alte cuvinte, vai de școalele noastre!

Dar în cele din urmă orice pași va face noul comitet pentru a-și manifesta nemulțumirile sale, aș dori să-i facă în bună înțelegere și în unire. Aceasta o va putea face dacă vor premerge consultări confidentiale.

Aș dori ca noul comitet să fie cu multă chibzuire față cu membrii ce are a-i alege în comisiune, care are să fie sufletul nu numai în ce privește administrarea averilor, dar și în ce privește apărarea acelorora. Determinațiuni în ce privește chivernisirea mai de-aproape au să se

¹ Quid nunc¹? = Ce acum?

Fondurile grănicerești din Năsăud

Stipuleze prin mai multe regulamente, cu a căror elaborare și chibzuire are să fie încredințată comisiunea administrativă. Din aceste motive ar fi de dorit ca în această cauză barem, să dispară simpatiile și antipatiile personale și în locul lor să fie instalate simpatiile de principii, să se aibă în vedere numai abilitatea, independența, probitatea și hărnicia oamenilor, să se aibă în vedere ca membrii ce se aleg să fie bărbați luminați și rezoluți, de a da pi4ept cu orice necazuri, având înaintea ochilor pururi în prima linie interesele fondurilor și nu ale persoanelor, apoi apărarea fondurilor și a institutelor de cultură.

În urmă aș mai avea o dorință. În urma răscumpărării dreptului regaliilor, care au fost și sunt aproape unica fântână menită pentru susținerea institutelor de învățământ, au devenit venitele fondului foarte mărginite, iar prospecte de îmbunătățire nu sunt. Trebuințele ce le va reclama susținerea școalelor se vor înmulți? Aceasta este un lucru firesc. Dar acum se naște întrebare, de unde se vor putea și acoperi? Iată întrebarea asupra căreia trebuie să mediteze bine noii patroni și rezultatul tuturor meditațiilor nu poate să fie în urmă decât introducerea unui sistem de cea mai mare economie. Consecința acestuia ar fi să se înceteze liberalitatea, de a se vota remunerațiuni sub titluri fără niciun temei. Este frumoasă mărinimozitatea când ai de unde da, dar este rea și condamabilă, când astăzi ești mărinimos și generos, iar mâine ești silit să închizi o școală din lipsa mijloacelor de susținere. Cei ce vor vrea, mă vor înțelege, fără să fac explicații mai de-aproape.

Despre conținutul statutelor impuse, sper a putea reveni cu altă ocazie¹.

Dorin Dologa, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VI, 1889, nr. 64 (19/31 martie), pp. 253-254.

Instalarea preotului din Feldru

- Raport special al „Tribunei” –

Cred că veți fi așteptat mai demult un raport amănunțit despre instalarea preotului Macaveiu în parohia Feldru, care a avut loc la 3 iulie. Ca unul care am fost prezent la această sărbătorească instalare, vă fac cu această ocaziune o scurtă descriere: ziua de 3 iulie a fost pentru comuna Feldru o zi de adevărată bucurie. Întreaga comună, încă dis-de-diminează, cu inimile vesele aștepta sosirea iubitului și vrednicului lor preot. Ca dovadă despre iubirea și încrederea ce au pus în alesul și iubitul lor preot, au trimis întru întâmpinarea lui până lângă comuna Nepos un banderiu de 10 tineri călăreți care, între urale de „Să trăiască!”, au întâmpinat trăsura în care se afla rev. Domn vicar Dr. Ioan Pop împreună cu domnul preot Macaveiu, precum și celelalte trăsuri care îl însoțeau. La intrarea în comună, sub un frumos arc triumfal cu inscripțiunea „Bine ați venit!” și în fruntea aproape a întregului popor, domnul preot Macaveiu a fost întâmpinat și salutat din partea comunei politice prin zelul notar cercual Gregorie Bancu, la care salutare a răspuns domnul preot Macaveiu, scurt, dar pătrunzător, așa încât pe fețele tuturor poporenilor se vedeau șiroaie de lacrimi. Intrarea mai departe a fost imposibilă cu trăsura și așa printre coloanele de popor și prin strada frumos decorată cu verdețuri, mergerea s-a făcut pe jos până la biserică unde, sub un alt arc triumfal, s-a aflat postat senatul bisericesc în numele căruia a salutat pe domnul preot Macaveiu veteranul domn Ștefan Neamțu, emoționat și cu ochii plini de lacrimi. Aici, de asemenea, a vorbit câteva cuvinte domnul preot Macaveiu, fiind cu cuvintele:

„Veniți după mine!”

După aceea s-a servit mâncarea și Sfânta Liturghie pontificând rev. Domn vicar cu asistența preoților Macaveiu, Măierean din Nepos și Iacob Pop, catihet la gimnaziul din Năsăud. A fost sublim momentul când noului instalat i s-a dat prin rev. Domn vicar Sfânta Evanghelie și cheile bisericii. Trebuie să zic că, atât vorbirea rev. Domn vicar cu textul: „Tu ești preot după rânduiala lui Melchisedec”, cât și instalatului, „fie voia ta”, au fost atât de cu vâlvă predate încât poporul atins până în suflet era copleșit de lacrimi. De la biserică noul instalat, împreună cu rev. domn vicar și întreg poporul s-a dus la casa parohială unde instalatul a primit deosebitele corporațiuni. După aceea, în sălile școlii confesionale s-a dat un banchet unde s-au ridicat mai multe toast pentru ilustritatea sa episcopul, pentru rev. domn vicar Dr. Ioan Pop, pentru noul instalat și alte multe. După încheierea banchetului, poporul în entuziasmul său și în semn de îngroparea trecutului și de bucuria ce o simțesc s-a întins în hora mare cu tineri și bătrâni așa încât te simțeai încântat văzând cum pacea și concordia din nou vor prinde rădăcini în această frumoasă comună. Nu pot să amintesc la acest loc despre frumoasa adresă de mulțumită ce au adresat-o poporeni Ilustrității Sale pentru denumirea iubitului și vrednicului lor preot. Pe cât de frumos a decurs sărbătoarea zilei de 3 iulie, pe atât

Instalarea preotului din Feldru

de cu dragoste și cu alipire s-a arătat poporul față cu instalatul lor preot și cu ocaziunea depărtării din comună. La ora cinci după amiază, rev. domn vicar și instalatul, dimpreună cu șirul de trăsuri plecând spre Năsăud au fost însoțiți până la ieșirea din comună de către tinerime și întreg poporul cu femei și bătrâni cu nesfârșite urale de „Să trăiască!”. Nu mă îndoiesc că, atât Ilustritatea Sa Episcopul, cât și oricare român, va privi cu satisfacție la cele săvârșite la 8 iulie în comuna Feldru – deoarece, pe cât de tristă a fost ziua de 16 noiembrie 1890, pe atât de măreață a fost ziua de 3 iulie a.c. Doresc, dar, poporul român din Feldru zile de pace, de bucurie și de concordie, iar noului instalat tărie trupească și sufletească ca să poată conduce această comună pe căile adevărului, așa după cum doresc Sfânta Biserică și întreg neamul românesc¹.

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul IX, 1892, nr. 158, p. 630.

ASPECTE PRIVIND STAȚIUNEA SÂNGEORZ-BĂI PÂNĂ ÎN ANUL 1914

Dorin Dologa

Stațiunea Sângeorz Băi are o importanță deosebită din punct de vedere medical, turistic și economic. Din punct de vedere medical calitatea curativă a izvoarelor din zonă este deosebită în tratarea afecțiunilor de stomac și ficat. Apele minerale de la Sângeorz Băi au fost renumite în sud-estul Europei până la sfârșitul anilor 1980. În ceea ce privește importanța turistică, stațiunea Sângeorz Băi se evidențiază prin condițiile de climă, relief, căi de acces (drumuri, cale ferată) și infrastructura hotelieră (hoteluri, vile, pensiuni) care asigură locuri de cazare pentru cel puțin 1800 de vizitatori. Importanța economică a stațiunii poate fi exprimată sub două aspecte. Pe de o parte vindecarea afecțiunilor de ficat, stomac, splină, pancreas permite celor bolnavi să-și reia activitatea utilă. Pe de altă parte stațiunea asigură locuri de muncă pentru un număr important de oameni, personal medical, terapeuți și personal de servicii care determină creșterea veniturilor populației din zonă și creșterea veniturilor bugetului local prin taxa hotelieră și taxa de ședere în stațiune plătită de vizitatori. După anul 1990 stațiunea Sângeorz Băi a intrat într-un con de umbră inexplicabil. În această situație autoritățile publice locale, intelectualitatea locală și cetățenii în ansamblu ar trebui să-și canalizeze eforturile pentru a face din nou cunoscută stațiunea Sângeorz Băi și pentru a o pune în valoare. Asigurarea a 80-100 locuri de muncă la Sângeorz Băi nu este fără importanță în condițiile în care în oraș nu mai funcționează nici un obiectiv industrial important. Redăm în continuare elementele care au marcat evoluția stațiunii Sângeorz Băi până la primul război mondial.

Primele mențiuni despre apele minerale de la Sângeorz aparțin lui Mattyus, care în lucrarea lui H. I. V. Krantz intitulată *Gesunbrunnen d. oester Monarchie* apărută în anul 1777 face referiri despre conținutul acestora. În al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, doi balneologi transilvăneni au făcut cercetări științifice mai amănunțite, ale căror rezultate le-au expus în două cărți. Una dintre ele intitulată *Conspect. system. pract. aquar. mineral. M. P. Transsylv. indigenarum* aparține lui S. Béltéki și a apărut la Viena în anul 1818, iar a doua, intitulată *Descriptio physico-chemica aquar M. P. Transsylvan.* aparține lui Pataky și a apărut la Budapesta în anul 1820.

În articolul referitor la apele minerale din zona năsăudeană publicat de către doctorul clujean Daniel Pataki de Sárospatak în anul 1839 în revista *Nemzeti Társalkodó* care apărea la Cluj, acesta spunea următoarele: „Pe teritoriul comunelor Rodna, Maieru și Sângeorz se găsesc mai bine de douăzeci de izvoare de apă minerală, dintre care mai multe, fiind mai îndepărtate, sau izvorând mai slab, nu se prea utilizează și numai apa din șapte izvoare se

Dorin Dologa

folosesc pentru băut și băi. Borvizul din Sângeorz Băi izvorăște în partea nordică a satului militar Sângeorz Băi din coasta unui deal format din straturi poroase alcătuite din clorură de sodiu și calciu și din depozitele apei; fier este puțin în el; e mai bogat în hidrocarbonat de sodiu și acid carbonic. În timpul mai nou e foarte mult întrebuițat ca apă vindecătoare, așa că mai mulți beau apa aceasta decât pe cea din Anieș. Din timpuri vechi se bucură de renume în vindecarea constipației, tumori de ficat și splină, cataruri de stomac, hemoroizi, icter; din vechime este un renumit mijloc împotriva cefaleelor.

Este cam anevoioasă urcarea la acest izvor situat în coasta amintitului deal între colți de stânci și atât izvorul cât și cele cinci construcții care îl înconjoară zac neacoperite. Din motivul acesta și deoarece la Sângeorz Băi nu sunt locuințe așa bune ca la Rodna, oaspeții obișnuiți să bea apă de Sângeorz de regulă locuiesc în Rodna și își transportă zilnic acolo apă proaspătă fie cu oameni năimiți¹, fie asociindu-se mai mulți la o căruță.

De altfel înțelegând comanda supremă militară din Ardeal utilitatea acestui borviz la tămăduirea atâtor boli și dorind să-l aducă la o stare mai practicabilă, prin colonelul Luxetich, comandantul Regimentului II grăniceresc român – a cărui bunăvoință și amabilitate față de oaspeți merită toată recunoștința – a solicitat sfatul comisiei mixte balneare, care în cursul verii a lucrat la Rodna. Anume comanda intenționează să ridice fântâna la o stare mai bună, să construiască băi reci, să faciliteze urcarea la izvor și să facă în așa fel încât oaspeții să poată avea și umbră și mai multă comoditate, la ceea ce în viitor, deci cu siguranță, pot să conteze doritorii de a folosi această apă minerală².

În anul 1860 apele minerale de la Sângeorz Băi au fost analizate de către chimistul Fr. Folbert, mai târziu de către profesorul de chimie Ludwig de la Universitatea din Viena, iar în anul 1908 de către doctorul Wilhelm Hankó.

Atât din punct de vedere chimic cât și terapeutic apele minerale de la Sângeorz erau de o calitate neîntrecută nici de apele de la Vichy, Bilin, Selters sau Gleichenberg. Apele minerale de la Sângeorz Băi nu își câștigaseră însă un renume, spre deosebire de cele străine, fiind puțin cunoscute de către public. Apele de la Sângeorz Băi erau utilizate încă înainte de anul 1848 pentru băi. Acestea erau însă într-o stare incipientă. Băile de la Sângeorz Băi au fost amenajate în anul 1858. Cu această ocazie apa a fost direcționată, s-a organizat un loc de scăldat de lemn cu opt cabine pentru băile calde și un bazin pentru apele reci, cu două compartimente, unul pentru bărbați și altul pentru femei. În anul 1857 s-a zidit o sală pentru consumul apelor minerale cu două încăperi. În anul 1860 izvoarele de la Sângeorz Băi erau utilizate atât pentru băut cât și pentru băi. În același an s-a amenajat și un drum pentru plimbare. Pe vârful dealului de unde țâșnesc izvoarele s-a construit un chioșc. Întregul complex al băilor a fost împrejmuțat cu un zid de piatră. În interiorul complexului băilor s-au plantat arbori și s-au construit alei. Mai târziu băile calde au fost renovate. În locul încălzirii cu pietre sau bucăți de fier încinse s-a procurat un cazan cu aburi. În acest scop comuna

¹ Plățiți.

² Virgil Șotropa, „Apele minerale rodnene în 1839”, în *Arhiva Someșană. Revistă istorico-culturală*, Nr. 10, Năsăud, 1929, pp. 125-128.

ASPECTE PRIVIND STAȚIUNEA SÂNGEORZ-BĂI PÂNĂ ÎN ANUL 1914

Sângeorz Băi a împrumutat de la Fondurile grănicerești din Năsăud suma de 4000 de florini. Terenul din partea mai joasă a băilor, spre Valea Borcutului a fost organizat după anumite reguli. De jur împrejurul băilor s-au construit case de lemn și de piatră, numite vile, cu scopul de a fi folosite de către cei care vizitau băile. Au fost construite de asemenea două restaurante. În anul 1879 s-a format Societatea pe acțiuni „Hebe”, care a închiriat băile pe o durată de treizeci de ani. Societatea „Hebe” a construit mai multe case și un hotel mai mare, a îmbunătățit băile și a stabilit taxele pentru băi, mâncare și muzică¹. În anul 1902 Societatea „Hebe” s-a desființat. Din anul 1902 și până la 1 ianuarie 1911 băile au fost administrate de către comuna Sângeorz Băi. La inițiativa doctorului Dumitru Ciuta, în anul 1911 s-a înființat a doua societate, numită tot „Hebe”, care a arendat băile pe o perioadă de 50 de ani².

În anul 1897 erau captate un număr de cinci izvoare, al căror debit zilnic era de 430 de hectolitrii. Lângă intrarea în complexul băilor se afla hotelul „Hebe”, care avea două etaje, un salon mare pentru baluri, saloane mai mici cu mese de biliard și cabinet de lectură unde se puteau citi ziarele care erau puse la dispoziția vizitatorilor în mod gratuit și 24 de camere. Lângă hotel se afla un restaurant, iar la mică distanță restaurantul „Ianci” cu un salon și șase încăperi. În casele din jur se aflau încăperi mobilate cu unul sau două paturi, o masă, două sau patru scaune, un dulap și vase pentru spălat. O încăpere se putea obține cu 70 de bani până la 1 leu și 50 de bani fără haine de pat, iar cu mobilier mai bun și cu haine de pat cu prețul de 1 leu și 20 de bani până la 2 lei și 50 de lei pe zi³. În anul 1903 închirierea unei camere costa între 1 coroană și 3 coroane și 60 de fileri zilnic, în funcție de mărimea acesteia și mobilier. Vizitatorii care aveau haine de pat proprii plăteau mai puțin cu 40 până la 80 de fileri zilnic. Înainte de primul război mondial o cameră la Hotelul „Hebe” costa între 3 și 5 coroane⁴. În casele și vilele de la Sângeorz Băi existau 300 de încăperi. Cei care vizitau stațiunea Sângeorz Băi cheltuiau în general în anul 1897 între 4 și 8 lei zilnic. În același an, 1897, aici existau patru bazine cu apă rece, fiecare cu o suprafață de 20 de metri pătrați, dintre care două erau pentru bărbați și două pentru femei. Pentru evrei existau bazine separate. Fiecare bazin dispunea de mai multe cabine pentru ca cei care doreau să facă băi să se poată schimba. Băile calde constau din 32 de încăperi cu 34 de căzi de lemn sau de beton. Prețul băilor reci era de 15 creițari (30 de bani), iar al băilor calde era în funcție de două clase de 40 creițari (90 de

¹ „Băile alcalino - muriatice de la Sângeorgiul Român lângă Năseud. Districtul Bistrița-Năseud în Transilvania”, Tipografia și librăria N. D. Miloșescu, Târgu-Jiu, 1897, pp. 7-11, în Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N.B.N.), *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

² „Hebe. Băi minerale climatice în Sângeorzul-român (Oláhszentgyörgy)”, Tipografia G. Matheiu, Bistrița, p. 4, în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

³ „Băile alcalino - muriatice de la Sângeorgiul Român lângă Năseud. Districtul Bistrița-Năseud în Transilvania”, Tipografia și librăria N. D. Miloșescu, Târgu-Jiu, 1897, pp. 12, 13, 15, în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

⁴ „Pronspect al băilor alcalino-muriatice Hebe din Sângeorgiul-Român. Comitatul Bistrița-Năseud (Transilvania)”, Tipografia G. Matheiu, Bistrița, 1904, p. 7. în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

Dorin Dologa

bani) sau 50 de creițari (1 lei și 10 bani)¹. În anul 1903 prețul unei băi reci era de 40 de fileri, iar a unei băi calde era de 1 coroană².

Direcțiunea băilor și sediul Societății „Hebe” se aflau în anul 1897 la Năsăud. În timpul sezonului administratorul locuia la Sângeorz Băi, biroul său fiind deschis întreaga zi. Fiecare vizitator al băilor trebuia să se prezinte la administrație unde obținea toate informațiile necesare. În cazul în care acesta rămânea la băi mai mult de două sau trei zile trebuia să plătească taxa băilor, care era de 2 florini (5 lei) pentru o persoană și 3 florini (7 lei) pentru o familie, pentru întreg sezonul. În afara taxei băilor vizitatorii plăteau taxa muzicii, care era de 2 florini și 50 de creițari (5 lei și 50 de bani) pentru o persoană și 3 florini și 50 de creițari (8 lei) pentru o familie pentru un sezon întreg.

În anul 1870 se comercializau în alte localități din Transilvania, Bucovina și România 15 tone de apă minerală, în anul 1880 o cantitate de 60 de tone de apă minerală, în anul 1890 cantitatea de 140 de tone de apă minerală, în anul 1892 o cantitate de 200 de tone de apă minerală, pentru ca în perioada 1893-1896 cantitatea de apă minerală comercializată în alte localități să ajungă la aproape 400 de tone. Concomitent a crescut și numărul vizitatorilor băilor de la Sângeorz. Dacă în perioada 1870-1890 numărul acestora varia între 200 și 400 de persoane, între anii 1890-1896 numărul acestora a crescut, situându-se între 400 și 500 de persoane pe sezon, în afara persoanelor care stăteau doar câteva zile, sau vizitau băile duminică și în zilele de sărbătoare.

În localitatea Sângeorz Băi o sticlă de apă costa 2 creițari (5 bani) fără sticla în care era îmbuteliată și 10 creițari (22 bani) cu tot cu sticlă. Dacă cineva voia să procure mai multă apă, trebuia să se adreseze unui arendaș care locuia în orașul Bistrița. O ladă care conținea 25 de sticle costa 4 florini (9 lei)³. În anul 1903 în localitatea Sângeorz Băi o jumătate de litru de apă minerală costa 6 fileri, iar un litru 8 fileri, cu tot cu sticlă, iar o jumătate de litru 2 fileri și un litru 4 fileri, fără sticlă⁴. Înainte de izbucnirea primului război mondial 50 de sticle cu o capacitate de o jumătate de litru costau 4 coroane, iar 25 de sticle cu o capacitate de un litru costau 3 coroane⁵.

În anul 1897 vizitatorii băilor de la Sângeorz își petreceau timpul într-un mod plăcut. Dimineața, între orele 6 și 8 în timpul curei de apă la izvoare cânta muzica, joia și duminică

¹ „Băile alcalino - muriatice de la Sângeorgiul Român lângă Năseud. Districtul Bistrița-Năseud in Transilvania”, Tipografia și librăria N. D. Miloșescu, Târgu-Jiu, 1897, pp. 13, 15, în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

² „Pronspect al băilor alcalino-muriatice Hebe din Sângeorgiul-Român. Comitatul Bistrița-Năseud (Transilvania)”, Tipografia G. Matheiu, Bistrița, 1904, p. 6. în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

³ „Băile alcalino - muriatice de la Sângeorgiul Român lângă Năseud. Districtul Bistrița-Năseud in Transilvania”, Tipografia și librăria N. D. Miloșescu, Târgu-Jiu, 1897, pp. 16-18, în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

⁴ „Pronspect al băilor alcalino-muriatice Hebe din Sângeorgiul-Român. Comitatul Bistrița-Năseud (Transilvania)”, Tipografia G. Matheiu, Bistrița, 1904, p. 10. în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

⁵ „Hebe. Băi minerale climatice în Sângeorzul-român (Oláhszentgyörgy)”, Tipografia G. Matheiu, Bistrița, p. 12, în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

ASPECTE PRIVIND STAȚIUNEA SÂNGEORZ-BĂI PÂNĂ ÎN ANUL 1914

În timp ce vizitatorii luau prânzul, iar aproape în fiecare seară, între orele 18 și 20 cânta muzica la fântâna principală, vizitatorii dansând în aer liber. Aproape în fiecare duminică se organizau baluri sau concerte. De asemenea se organizau excursii la Rodna, aflată la o distanță de 15 km de Sângeorz Băi, la băile Anieș situate la o distanță de 11 km de Sângeorz Băi și pe Valea Vinului¹. În preajma primului război mondial în afara sălii de lectură funcționa și o bibliotecă, joia și duminica se organizau reprezentații teatrale și exista și un teren de tenis precum și o popicărie².

Timpul cel mai favorabil pentru cura la băile din Sângeorz era socotit cel cuprins între 15 mai și 15 septembrie. Vârful sezonului era cuprins între 1 iulie și 15 august. În perioadele cuprinse în afara vârfului de sezon taxele de stațiune, costul locuințelor și costul meselor era mai mic cu 30 %³.

Calitatea apelor minerale, existența pe parcursul unei perioade lungi de timp a stațiunii Sângeorz Băi, dar și calitățile oamenilor din zonă sunt elemente care îndeamnă ca stațiunea să-și continue funcționarea și să redevină ceea ce fost în perioada sa de maximă dezvoltare.

Dorin Dologa, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale

¹ Băile alcalino - muriatice de la Sângeorgiul Român lângă Năseud. Districtul Bistrița-Năseud in Transilvania”, Tipo litografia și librăria N. D. Miloșescu, Târgu-Jiu, 1897, pp. 16, 18, în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

² „Hebe. Băi minerale climatice în Sângeorzul-român (Oláhszentgyörgy)”, Tipografia G. Matheiu, Bistrița, p. 23, în S.J.A.N.B.N., *Colecția personală Iuliu Moisil*, dosar 256.

³ *Ibidem*, p. 16.

RESTITUIRI

POPORUL ROMÂN ÎN OGLINDA POEZIEI SALE

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI¹

Motto:

Nimic nu ne ajută să cunoaștem un popor mai bine decât produsele poetice, acele izbucniri naturale ale geniului său. Într-unsele aflăm că un microcosmos, trecutul, aspirațiile, sentimentele și aptitudinile aceluia popor.

Albina Pindului de la 1 mai 1875

- XII -

Dar dragostea are ea oare vreun scop în lume, este dânsa numai o viziune, o producțiune de fantezie, un deliciu, un vis înșelător sau este un tezaur prețios pentru omenire?!...

În natură nimic nu este fără scop, nimic fără cauză. Natura, ca și moralul, postulează de la omenire, perpetuarea genului său prin viața familiară. Iar busola adevărată a familiei prima condiție la o căsătorie este amorul. Însă chiar această condiție atât de esențială și atât de necesară la fericirea și pacea familiară, astăzi este desconsiderată și ignorată. Convenirea,

¹ *Observatoriulu*, Sibiu, Anul I, 1878, nr. 32 (19/1 mai aprilie), f. p.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

interesul material, egoismul, iată mobilul căsătoriilor moderne. Grasarea materialismului ordinar au ajuns până la degradarea și expatrierea celei mai nobile virtuți, a amorului, care e baza la toate, și fără de care edificiul social este supus la crâncene zguduirii. Și, pe când oamenii noștri pretind a se numi culți de inimă și spirit, în frac și cilindru, urmează la căsătorii credeul de averi, bani și rang, iată cum ne instruiesc poporul în întreaga lui simplitate:

Măi flăcăie, măi creștine,
Dacă vrei să trăiești bine
Nu te-nsura ori cu cine,
Ci deschideți ochii bine
Și te uită chiar anume
Cu cine te legi pe lume.
Ascultă-mi, că-i face bine.
Apără-te de măiestrie
Nu te bucura de zestre,
Ci le caută aceste:
„Mintea” lor, de coaptă este,
Și-ți ia una care-ți place
Să trăiești cu ea în pace,
Și-ți ia una ca să-ți placă,
Nu căuta că e săracă¹.

- XIII -

Iubirea, dorul și urâtul sunt trinitatea, ce compun variațiunea în viața românului. Pe cât iubește dânsul de cu foc și pasiune mai mare, cu atâta-l muncește mai cumplit dorul și urâtul în acele momente, când se vede despărțit de subiectul iubirii sale. Pe cât se legăna în fericire mai mare când amorul îi surâde cu plăcerile sale delicioase, pe atât îl turmenta suferința mai cumplită, la despărțirea de izvorul fericirii, el începe a-și pierde liniștea inimii, dispare surâsul și bucuria de pe fața sa veselă de altădată. Cu fața palidă și inima suferindă începe să interpreteze sentimentele de durere și suferințe; și cum nu va lamenta, căci:

Cât e lumea și pământul
Nu-i nimic rău ca urâtul,
Negru-i, negru și pământul
Dar nu-i negru ca urâtul².

Urâtul! Dar ce e urâtul, acest concept folosit așa des de români; iată cum ne explică tot dânsul:

¹ S. Fl. Marianu.

² Din colecția autorului.

POPORUL ROMÂN ÎN OGLINDA POEZIEI SALE

Urâtul din ce se face,
Din omul care nu-ți place,
Urâtul din ce-i făcut,
Din omul care-i tăcut
Zice una și tot tace,
Vezi urâtul cum se face¹.

Și dacă urâtul începe a roade la inima unei copile, ea începe să cânte:

Ardă-te focul urât
Rea boală ești pe pământ,
Boală fără crezământ,
Chiar nimica nu te doare,
Făr te usuci pe picioare,
Ca frunza mălaiului
În postul Crăciunului².

Apoi ascultați cum blastămă dânsul urâtul:

Of urât, urât, urât,
Boală fără crezământ,
De te-ai duce-n codri, duce
Ursu-n labe să te-apuțe³.

Dar să vă invit în o poieniță încântătoare din Valea Someșului. Aici din depărtare zărim o copilă plină de grații cerești, ce se ocupă cu adunatul fânului, însă la prima vedere ne pare o sirenă sau o nimfă. Codrul răsună în depărtare la ecoul cântecului ei. Dar dânsa ne va permite indiscreția ca să ne punem la umbră, să-i ascultăm cuprinsul cântecului:

Trandafir de pe cărare,
Nu-i ca dorul bandei mare,
Boală mare și cu jale
Pentru inimi tinerele,
Boală mare și mâhnită
Pentru-o inimă iubită.
Câte flori sunt prin poiene
Și prin codrii buruiene,
Nu pot să mă lecuiesc
Nici batăr să-l liniștească.
Noaptea din cer se coboară
La bădița doru-mi zboară
Ziua vine, noaptea trece
Dorul meu cu el petrece⁴.

¹ *Ibidem.*

² *Ibidem.*

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Peregrinând Carpații ajungem lângă o colină, lângă poalele Retezatului. La piciorul colinei o altă copiliță seceră în o holdă de grâu. În urma ei vedem crescând snopii, ca și oamenii lui Deucalion și Pirha din Mitologie. Și când aruncă ochii spre colină, o săgeată îi străbate inima, un farmec te leagă pe loc. de pe fața-i poetică se poate citi că inima ei trebuie să sufere cumplit. Mult ai da să știi secretul acestei copile tinere cu care pari a suferi împreună.

Însă copila gentilă, fără prefacere, fără cochetărie și fără a fi rugată ni-l descoperă.

Frunză verde de nuia,
Rea bucată-i dragostea,
Că n-ai stare la mâncare
Nici odihnă la culcare.
Că mă culc noaptea să dorm
Dar nu mi se face somn,
Și mă culc și odihnesc,
Dar la tine bade, gândesc.
Stau cu gândul la uitare,
Inima nu-mi dă răbdare.
Stau cu gândul să te uit
Și-acum nu te pot mai mult;
Și eu nu știu ce-i asta,
De nu te mai pot uita¹.

Sărmana băiețică! De bună-seamă a pescuit-o amorul. Ea ar scăpa bucuroasă sărmana de acel crâncen tiran ce-i răpește somnul și mâncarea, dar nu poate. O, de-ar putea fi și ea ca multe copile adăpate cu creștere și cultură modernă, care cunosc amorul numai din romane și teatre, iar nu din sentiment. Cât de bine ar fi pentru dânsa, când și ea ar ști să-și schimbe amantul în toată luna, după cum e moda la multe d-amicile culte din orașele noastre. Dar dânsa nu posedă din fericirea aceasta piatră a înțelepciunii, nu știe a amăgi, nu se știe preface, nici a înșela; deși mintea i-ar dicta să scape de acest vierme rozător, dar ce folos, inima nu o lasă, ci o ține încățanată și neadormită. Și câte copile pățimesc asemenea.

- XIV -

Țăranul și țărancă română au fost în toți timpii și sunt astăzi, verzi ca stejarul din munte; ei prin forțele iubirii lor ne-au conservat și apărât sacral paladiu al naționalității.

Pe când mulți dintre oamenii noștri culți aderă la școala cosmopolitismului, nu numai în amor, dar și în știință, în patriotism și, în fine, în toate; țăranul adapă arborele naționalității chiar și cu nectarul cel mai dulce al inimii, cu amorul. „Ce-i străin nu i se lipește de inima mea”. Dacă un străin cere amorul unei fete române, iată cum îi răspunde dânsa:

¹ *Ibidem.*

POPORUL ROMÂN ÎN OGLINDA POEZIEI SALE

De-ai fi bade un român,
Te-aș culca la mine-n sân;
Dar nu ești de legea mea
Și-a iubi nu te-oi putea.

Iar românul ardelean crede că nu poate fi ființă mai dragălașă în lume, cel puțin lui, nimeni nu-i place mai bine, căci:

Cât e țara românească
Nu e floare pământească
Ca fetița ardeleană;
Ea-i-năltuță mlădioasă
Ca o verde trestioară
Și-i frumoasă, vorbitoare
Și de suflet iubitoare.
Când văd sânu-i rotungior,
M-ajunge foc de dor;
Când văd păru-i de mătasă
Cumplit doru-i mă apasă;
Când văd fața-i rumeioară,
Dorul aprig mă omoară;
Iar când trece și zâmbește
Câmpu-n față-i înflorește;
Iar când ea se prinde-n foc,
Și se legăna în loc
În feciori arunca foc¹.

- XV -

Și acum, fie-mi permis un minut a mă ocupa de analiza politică în poezia română. mulți susțin că poporul nu are a se amesteca în politică; și nu fără cuvânt; căci țesăturile și ambițiunile politice și diplomatice care pretind un studiu mai lung, adânc și o experiență mare, nu sunt pentru omul de inimă și de o viață idilică. Și dacă amintesc de politica țăranului nostru, nu înțeleg politica modernă, adică: rafinările, machiavelismul și, adeseori, șarlataniile ce se țes prin regiuni înalte, diplomatice, ci înțeleg acea politică – dacă este permis a o numi așa – ce trebuie să o aibă orice om iubitor de patrie și de ai săi și orice om cultivat de aspirații nobile pentru viitor; înțeleg politica la care este împins oricine de instinctul conservării individualității naționale.

Plugarul român văzându-se persecutat de soartă și redus la grelele suferințe ale sclaviei, văzându-se mai departe înșelat de acei ce dânsul îi primi cu îndătinata-i ospitalitate

¹ A. p. 101, Fata ardeleană

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

și amicitie, se văzu forțat de a se îngriji de soarta sa. Și nimic nu-l supăra mai tare decât perfidia oaspeților săi care i-au recompensat frățeasca ospitalitate prin luarea moșiei și a colibeii și prin înjugarea la carul sclaviei. Zece secole s-a încercat românul să se împace cu dușmanii săi și să trăiască cu dânșii în armonie, în amicitie și frățietate, însă totdeauna a fost fript și ars cumplit. El ne mărturisește această încercare prin o frumoasă alegorie:

Frunză verde odolean
Mi-am muncit munca de-un an
Se făcu din pelin zahar
Mi-e prieten din dușman;
Dar pelinu-i tot amar
Și dușmanul tot dușman¹.

Și după o experiență de atâtea secole, ne spune că el, atunci, se va împrieteni cu dușmanul, numai atunci:

Va fi din dușman frate
Când va da din piatră lapte².
Apoi, supărat, indignat de atâta perfidie continuă:
De-aș trăi măcar un an
Să pun mâna pe dușman,
Pe dușmanul țării mele,
Ce-i aduse atâtea rele,
Să-i dau pielea de pe cap
Să-mi fac pungă de tăbac
Cu pielea de pe picioare
Să-mi fac tocuri de pistoale
Și cu pielea de pe trup
Să-mi fac sac de cărat lut.
Și cu ochii lui din cap
Să-mi fac bumbi de comănac³.

Românului nu-i place a se ocupa cu diplomația și cu politica înaltă, însă când vede că străinii se vâresc și amestecă în afacerile vieții sale, zău, nu poate rămâne indiferent. Iată cum vorbește moldoveanul către ungar, când acesta din urmă trece Carpații Orientali:

Ungurean cu suman scurt
Moghior, moghiorlan,
Nu ședea-n Moldova mult,
Ci te du în țara ta,
De-ți mănâncă slănina
Și-ți fă casa pe gunoi
Și-o freacă cu usturoi

¹ S. Fl. Marian.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

POPORUL ROMÂN ÎN OGLINDA POEZIEI SALE

Ca s-o aperi de strigoi!¹

Iată, dar, că românul și în politică, în cea mai prozaică afacere, e poet.

- XVI -

Înainte de a termina acest șir de mărgăritare adunate din tezaurul poporului îmi mai permit două din multele perle ale poeziei sale lirice. Voi să vă citesc două carmine lirice prin care poporul român rivalizează ca poet cu Petrarca, Racine, Lamartine, Hugo, Musset și Heine, și aceasta nu numai prin ornamentele formale ale ideilor, că și prin fondul lor; nu numai prin țesăturile sale geniale și adevărat poetice, dar mai mult prin puritate și dulceața limbii, prin simplitatea și eleganța stilului și prin originalitatea și frumusețea ideilor.

Iată cum cântă poporul în o bucată intitulată „Lena”:

Frunză verde salbă moale,
Apucai pe drum la vale
Și-ajunsei pe Lena-n cale
Eu călare, ea pe jos,
Cu gerdan de flori frumos
Și cercei lungi de măргеle,
Să tragă ochii la ele.
Calea mândrii o ținu
O floaică de-i ceru;
Ceru-i floarea sânului;
Ea-mi dă floarea crinului
Ceru-i floarea din guriță
Ea-mi dă floarea garofiță.
Ceru-i apa din izvor
Eu mi-o tulbur cu dor,
Ceru-i apa neatinsă,
Ea mi-o da cu dor aprinsă;
Cât am dat-o am băut
Lena alta mi-a părut
Mi-a părut un toporaș²
Răcorit de-un izvoraș.
De pe cel mă dete jos
Să iau floarea s-o miros,
Ea s-a prefăcut pe loc
Într-un fluture de foc;
Vrui să-l prind, el a zburat,

¹ V. A., p. 230, Ungureanul.

² Numele unei flori.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Vrui să beau, apa-a secat.
Vai de mine ce păcat!
Lena că m-a fermecat!
Fire-ai Lena blestemată
De-a ta minte tulburată !
S-ajungi un negru nor
Ca să ploie lacrimi de dor!¹

O copiliță ca un trandafir de frumoasă devine pescuită de undița amorului. Un june zvelt și frumos, voinicul voinicilor, un păunaș frumos, ca și fața lui Cristos, îi este amantul... Cabalele sorții însă-i vulnerează inima adânc, îi răpesc amantul. Însă ea rămâne constantă în iubire, căci pe cel ce l-a iubit cu atâta foc și pasiune, nu poate să-l uite și nu-l va uita în veci. Însă dureri teribile încep a-i sfâșia inima, dorul și urâtul se asociază, încep a o tortura cumplit și a-i roade la rădăcinile vieții. Însă ce este viața pentru dânsa fără idealul iubirii sale decât un infern. Moartea îi este unica amică consolatoare, ce o aștepta cu sete, ca să-i zdrobească cumplitele dureri și suferințe din sânșor.

Dacă ar avea o surioară bună și credincioasă, cum nu i-ar concrede și descoperi dânsa voioasă toate secretele inimii și prin aceasta s-ar simți mai ușurată. Dar dânsa e singurică în lume și ambiția ce trebuie să caracterizeze pe orice femeie de inimă, nu o lasă să-și descopere secretele sale la oricine, căci lumea e rea și adeseori perfidă... Pe o creangă în codru, vede o turturică singură și tristă. Ea îndată își explica motivul tristeții. Turturica e de-o soartă cu dânsa, și ea e singurică și abandonată, plânge și ea pe amantul pierdut. Transpunându-și soarta sa la acea mică turturică, apoi plângând și descriindu-i soarta sa, descrie și plânge soarta turturiceii. Dânsa cântă:

Amărâta turturica
O! Sărmana vai de ea!
Cât rămase singurica
O! sărmana vai de ea!
Mai mult moartă decât vie,
Cât trăiește, tot jelește,
Cu alta nu se-nsoțește,
Trece prin pădurea verde,
Dar ea pare că n-o vede,
Zboară, zboară până cade
Și pe lemn verde nu șede;
Iar când șede câteodată,
Stă pe ramura uscată
Ori se pune pe o stâncă
Și nici bea, nici nu mănâncă
Unde vede apă rece,

¹ V. A., P. p., p. 237.

POPORUL ROMÂN ÎN OGLINDA POEZIEI SALE

Ea o turbură și trece;
Unde vede-un vânător,
Către el se duce-n zbor¹.

- XVII -

mi-am permis a face această mică excursiune prin câmpul imens și smălțat pompos al poeziei populare. Am arătat numai din depărtare miile și milioanele de floricele aflate aici și am ales numai puține din ele, din care am împletit o mică cunună ce v-am prezentat. Deși debilele-mi puteri, nu vor fi fost în stare a satisface așteptările lectorilor, căci nu am putut produce o ghirlandă de compoziție artistică, totuși îmi place a crede că va avea cel puțin ocazia a vedea că poporul român e un izvor nesecat de poezie și că în creațiile sale poetice, se reflecta toată viața, toate datinile, toate moralurile, întreaga sa istorie. Totodată va fi descoperit în dânsa acea forță virilă, acele virtuți nobile care, împreună, cu limba constituie principiul de ginte, care principiu, în unire strânsă cu pământul și cu influențele naturii compun – după cum argumentează eruditul Hașdeu – acea bază solidă, pe care se înalță și dezvoltă o națiune. Și dacă cineva ar mai avea dubii despre imortalitatea acestui popor poet, uită-se în oglinda carminilor săi lirici, examinează-i pulsul vital ce se manifestă atât de eficace prin poezia populară și cred că toate dubiile îi va dispărea; îndată se va vedea forțat a cultiva credința fermă în nobilele aspirații naționale și a acompania din tot sufletul său pe bardul românismului care cânta:

Viitor de aur Românimea are
Și prevăd prin secolii a ei înălțare².
Cluj, August 1875³.

¹ V. A., p. 264, Turturica.

² D. Bolintineanu.

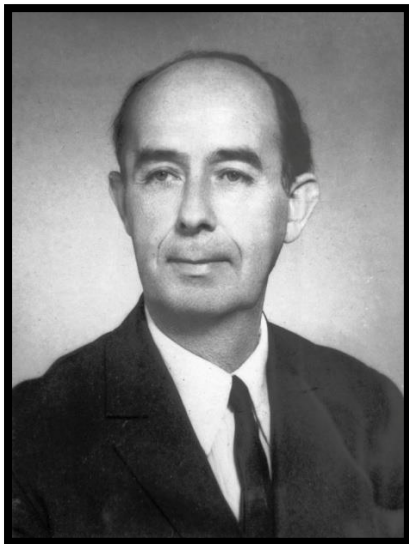
³ *Observatoriulu*, Sibiu, Anul I, 1878, nr. 33 (22 aprilie/4 mai), f. p.

OCTAVIAN GOGA

- Un popas liniștitor -

OCTAVIAN SCRIDON

*Mor mute șiraguri de clipe
Și nime nu-mi bate la poartă
Când vremea-mi așterne pe suflet
Cenușa ei aspră și moartă
(Părăsit)*

...Un murmur ce străbate din adâncuri tănuite ne șoptește să ne trimitem azi gândul înspre cripta de la Ciucea, unde odihnește fărâma de pământ ce a fost, pentru atât de puțin timp, împrumutată nemuritorului cântăreț al pătimirii noastre.

Un na trecut numai de când Octavian Goga a părăsit ale țării dragi plaiuri și ar fi atât de rușinos să lăsăm să se creadă că l-am uitat. A făcut prea mult pentru țara aceasta ca să fie răsplătit acum doar cu uitarea. De aceea sufletele tuturor bunilor români se vor duce – trebuie să se ducă – și vor îngenunchea cu o cucernică smerenie în jurul mormântului de la Ciucea. Iar el va simți – acolo în pământ – adierea sufletelor și se va cutremura. După ce în viață s-a simțit părăsit și singur, să audă cel puțin acum, de dincolo de râu, bătaia chemărilor noastre.

Născut dintr-o familie străveche de preoți ardeleni, Octavian Goga a avut prilejul să răsară într-un mediu care-i putea oferi posibilitatea să-și dezvolte aptitudinile cu care natura cu dărnicie l-a înzestrat. Acolo, în sânul familiei, din cea mai fragedă copilărie a fost în măsură să-și dea seama de viața țesută dintr-un fir nesfârșit de suferințe, a poporului din mijlocul căruia i-a fost hărăzit să se nască. „M-am născut cu pumnii strânși”, spune el undeva. Este aceasta cea mai elocventă mărturisire a firii sale de vajnic luptător. Această fire, de îndărătnică dragoste de țară, avea să-și arate de timpuriu roadele și, în vreme ce era elev în clasa opta la liceul unguresc din Sibiu, a fost eliminat, pentru că a îndrăznit să răspundă, în modul cel mai curajos, unui profesor ungar, care ponegrise amintirea eroului Avram Iancu.

OCTAVIAN SCRIDON

Acesta este un preludiu palid al conflictului ce le va avea cu conducătorii universității din Budapesta și o neînsemnată răscruce în drumul care-l va duce în temnița din Seghedin.

În timpul războiului mondial a întreprins o neîntreruptă activitate pentru interesele țării, al cărei cel mai autentic interpret era, pregătind în același timp sufletele pentru marile jertfe ce le cerea întregirea hotarelor noastre:

*Acolo-n hora vijeliei crunte
E clopotul visării noastre sfinte!
Veniți, Români! Porniți-vă spre munte!
V-arată drumul morții din morminte, -
Să nu uitați a veacurilor carte,
Veniți, veniți!... Căci adevăr zic vouă:
Ori vă mutați hotarul mai departe,
Ori veți muri cu trupul frânt în două!*

Pronia cerească i-a dăruit mulțumirea nemărginit de mare de a-și vedea împlinit visul, despre care ne povestea în cuvinte atât de frumoase:

*Avem un vis neîmplinit,
Copil al suferinții,
De jalea lui ne-au răposat
Și moșii și părinții*

Dar, după ce Unirea, cea atât de mult visată, a devenit realitate, vajnicul luptător nu și-a socotit misiunea îndeplinită, ci și-a pus toată puterea lui de muncă pentru consolidarea materială și spirituală a poporului încadrat în hotarele lui firești, izbutind, până în cele din urmă, să prezideze un guvern căruia însă nu i s-a dat prilejul să realizeze decât un plin de nădejdi început.

Mulți nu i-au înțeles zbuciumul și nu i-au știut aprecia munca. Încât i-a fost dat să se exprime într-un mod discret, dar plin de mustrare pentru cei ce nu l-am înțeles:

*Și când sub tâmpla-nfierbântata mea fierbinte
O lume-ntreagă-mi reînvie,
Nu câte-au fost îmi vin în minte,
Ci câte-ar fi putut să fie.*

Era firesc însă ca ultimele zile, ce i-au mai fost dăruite, să fie deschise spre o zare cernită de tristețea dorurilor ne-implinite. Sfârșitul nu putea să-i fie decât cum i-a fost întreaga viață... Un ultim acord dintr-o zbuciumată simptomie:

*Eu sunt oftatul care plânge
Acolo-n satul meu din deal,
Sunt țipătul muiat în sânge
Al văduvelor din Ardeal.
Sunt solul dragostei ș-al urii,
Un visător de biruinți,
Ce port blesteme-n cerul gurii,
Drept moștenire din părinți.*

OCTAVIAN GOGA - Un popas liniștitor -

Nu se putea mai fericită expresie a zbulucimului cu care a fost înfrățit de-a lungul anilor.

O luptă de totală dezinteresare, aceasta este caracteristica vieții lui. Este grăitoare în această privință o scenă care a avut loc între poetul nostru și Tischler, scenă publicată într-o revistă bucureșteană de domnul I. D. Enescu. Domnia-sa scrie astfel:

Într-o zi vine la el (la Octavian Goga) faimosul bogătaș din Ardeal, Moritz Tischler, stăpânul miilor de hectare de dealuri, munți și păduri, care adusese la disperare pe românii moși, sărăciți de o exploatare nemiloasă și al căror proces s-a stins cu omorârea lui Tischler.

- *Domnule Goga, spune Tischler, dumneata ai o biată grădină de câteva pogoane în jurul casei de la Ciucea. Dă-mi voie să-ți ofer eu 200 pogoane (iugăre) ca să-ți completez grădina.*

- *Nu pot accepta căci e prea puțin, spune Octavian Goga.*

- *Ofer 500 iugăre, spune Tischler.*

- *Tot e puțin, răspunde Goga. Și, atunci, Tischler, uimit, îi oferă 1.000 iugăre.*

- *E mult prea puțin, răspunse marele român, completând: domnule Tischler, mie nu-mi trebuie o moșie, mie-mi trebuie o țară. Și nu răspund, așa cum ai merita, ofertei dumnitale, știind că, din nefericire, ai întâlnit în țara aceasta oameni politici care s-au mulțumit mai puțin.*

Credem că înțelesul acestei scene este atât de evident, încât nu mai e nevoie de nici un comentariu. Este oglinda credincioasă a sufletului care se ruga cerului în cuvinte ca acestea:

Alungă patimile mele
Pe veci strigarea lor o frânge
Și de durerea altor inimi
Învață-mă pe mine-a plânge. –
Nu rostul meu de-a pururi pradă
Ursitei maștere și rele
Ci jalea unei lumi, Părinte,
Să plângă-n lacrimile mele.

Rolul pe care poezia lui Octavian Goga l-a îndeplinit în evoluția istorică a Ardealului a fost așa de frumos definit de domnul Pamfil Șeicaru cu prilejul morții poetului. Și așa vrea să sfârșesc, această modestă încrustare pe răboj, cu inspiratele domniei-sale cuvinte: În orice colț din Ardeal, nu căutam decât să regăsim emoțiile pe care poezia lui vi le-a înfipt totdeauna în sensibilitate, ni le-a turnat în emotivitatea noastră românească.

Când adversitățile vor amuți, când pasiunile vrăjmașe, pe care le-a răscolit această personalitate excepțională, se vor răci ca și pământul care-l acoperă, - atunci va apărea în justele lui proporții rolul activ pe care l-a avut Octavian Goga în modelarea sufletului românesc, în tresăririle de viață nouă ale acestui suflet¹.

¹ *Năzuința*, Bistrița, Anul II, 1939, nr. 23 (7 mai), pp. 2-3.

TRADITII

Fotografii din colecția Algeorge Gavrilă

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

ȘTEFAN BUZILĂ

*„Să jucăm până ce-i nuntă
C-apoi mintenaș se ciuntă”*

Poezie populară

- III -

Persoanele, care sunt în oficiu la mire și la nănași, nu au nici un lucru până în preseara cununiei, până când cele de la mireasă o săptămână întregă înainte de cununie trebuie să fie tot la mireasă, pentru a-i ajuta în lucrurile ce trebuie să fie gata până în ziua cununiei. În special obligământul lor e să coase cămașa pe care mireasa are să o deie mirelui, eventual mamei acestuia cu ocaziunea cununiei; iar în schimb pentru această cămașă, mirele trebuie să cumpere pentru mireasă (eventual soacra mică) o pereche de ciobote (cizme).

În ajunul cununiei persoanele cu oficii au multe de împlinit. Mirele își caută muzicanți care, de multe ori sunt atât de răi, încât nu-ți vine a-i asculta. Chemătorii caută flori, năfrâmi și clopoțele pentru steag, iar chemătoarele năfrâmi și flori pentru colaci. În această zi feciorii pregătesc steagul. Aceasta se face în deosebite forme care, însă, în esență nu diferesc, ci numai în modul cum se împodobesc sau înfrumusețază. Cea mai uzitată formă e următoarea: la capătul cel subțire al unei bâte, numită „bătă de steag”, lungă cam de o orgie și împetrițată (înfrumusețată cu figuri tăiate cu cuțitul), se leagă prin ajutorul unor cuie de lemn puse în bătă în formă de cruce 2-4 clopoțele mici „de spijă”, precum și doi colăcei mici împlețiți de făină de grâu în mărime cam de 7 cm. în diametru. Imediat, de la colăcei în jos se leagă de bătă steagului două năfrâmi, însă numai cu o margine, așa că partea cea mai mare a lor atârână în jos, formând astfel flamura steagului. La partea de jos a năfrânilor, de bătă steagului, se află cusute diferite flori. În timpul verii pun cele mai frumoase, iar iarna pun, cu deosebire, vârs¹ și bărbănoc² care și iarna își păstrează culoarea

¹ Vârs sau vâsc, lat. viscum, e un soi de plantă părăsită ce crește pe arbori, culoarea de vară și-o păstrează și iarna. Dicționarul limbii române, Laurian și Maxim, p. 15 gb.

² Bărbănoc sau merișor sau pe alte locuri bănățel, latinescul buxus, ungurește telizold, germanul lumergrun.

ȘTEFAN BUZILĂ

verde. Clopoșelele se pun pe steag, pentru ca steagul sau vornicelul, cum îi zice Elena Sevastos¹ care este totdeauna un chemător, lovind capătul de jos al bătei steagului de curea cu care e încins², clopoșelele să sune atunci. Când umblă pe drum, steagul se duce cu ei și atunci îl ține cu mâna cam de la mijloc, fiind cu un capăt răzimat de curea, cu celălalt capăt se ridică în sus în direcție piezișe. Năfrămile de la steag sunt cele mai frumoase ce numai le pot căpăta.

Tot în ajunul cununiei chemătorii își pregătesc niște „măcane” cu colaci, cu care măcanul, apoi, umblă a invita. Aceste sunt niște bote de tufă verzi, de pe care, dacă se poate se ia o parte din coajă jos în formă de tic-tac. La capătul superior al acestei băte, care are mărimea unei bote ce se poartă în mână de comun, se află puși 4 colaci de grâu de o mărime cam de 2 dm. În diametru. Din acești colaci, doi îi capătă de la mireasă și doi de la mire. Prin colaci se bagă o năframă frumoasă împăturată de-a lungul care, apoi, atârnă pe măcan în jos.

Tot în această zi, când se apropie de seară, chemătorii merg la casa miresei de unde, luând chemătorile acestuia, merg a invita la ospăț. Cu această ocaziune feciorii poartă în mână măcanele cu colacii. Asemenea și fetele au niște colaci mari, „colaci de chemătoare”, făcuți de mireasă, în mărime cam de 5 dm., în mijloc având atâta loc gol cât să poată intra mâna. De acești colaci, pe lângă aceea că au pe ei o mulțime de friguri făcute din aluat și coapte pe ei, mai atârnă și câte o năframă frumoasă împăturată de-a lungul și acestea se poartă pe mână, fiind băgată aceasta prin mijlocul lor. Atât feciorii, cât și fetele poartă acești colaci în prescura cununiei cu ocaziunea invitărilor și în ziua cununiei, iar după aceea nu. A invita merg mai întâi la preotul din sat și aici cel mai isteț dintre chemători îi invită astfel:

Este-o slujbă și-o închinare

De la împăratul cel mare (adică numele mirelui)

*El frumos s-o rugat,
Noi frumos ne rugăm,
Ca pe mâini să vă gătați,
Tot lucrul să-l lăsați,
La dumnealui să v-adați,
Pe un scaun de hodină,
La un pahar de băutură
Și mai multă voie bună,
Cu dumnealor împreună!*

Tot această invitare o repetă și o chemătoare în numele miresei, schimbând numai genul și numele. Adică:

Este-o slujbă și-o-nchinare

De la-mpărăteasa mare (numele miresei).

¹ Nunta la români.

² Locuitorii din jurul Năsăudului poartă peste cămeși, care cu lungimea ajung până la genunchi și sunt foarte largi, niște curele de piele foarte late, cam 25-30 cm. și au câte 2-5 cătărimi. În atare curea, apoi poate lovi cu bâta steagului.

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

De la preot merg la nănași și acolo invită chiar așa ca și la popa. Ieșind de aici, se despart fetele de feciori. Aceștia merg pe la casele unde sunt feciori, iar celelalte pe la casele cu fete. Pe fete le invită cu deosebire la cântatul gogii, după cum se vede aceasta din cuvintele invitatărilor:

*N-avem holdă de secerat,
Nici grâu de adunat,
Făr un vers mândru de cântat.*

După ce au sfârșit cu invitările, chemătoarele se duc acasă la mireasă pentru a se pregăti „să aducă mireasa la steag”.

Ducerea miresei la steag se întâmplă în preseara cununiei. Fiind toți adunați la casa mirelui, beau câte un păhar de vinars, ca să capete voie bună, și apoi chemătorii împreună cu fratele de mire, dacă este, și cu alți feciori din sat, care se adună aici, iau muzicanții în mijlocul lor și având stegarul steagul la el și, tot scuturându-l, merg de la mire către casa miresei, făcând voie bună și chiuind de răsună satul. Se înțelege, că fiind înserat, mulți din ei au lumini în mână. De la fiecare casă ies toți oamenii să privească, pentru că sunetul muzicii, al chiuiturilor, al fluierăturilor (fișcăituri), al clopoțelilor de la steag, pe care în continuu îl tot scutură: aceste toate în liniștea nopții nu lasă pe nime indiferent față cu acest lucru. Această mergere după mireasă tocmai așa se întâmpla și la romani. Acolo încă puneau fluierașul în frunte, iar oaspeții cu câte o lumânare în mână porneau strigând și săltând după mireasă sub scutul zeiței Iuno¹.

Când aude mireasa zgomotul acela, știe că vin să o ducă și atunci numaidecât iese din casă și merge la o vecină să o gate, adică să o pieptene și să o înstruțe. Gătarea aceasta a miresei consistă într-aceea că i se pieptăna frumos părul, i se împletește apoi în o singură coadă atârână pe spate la vale. Părul este astfel împletit, că pe mijlocul capului se află începând din frunte spre ceafă o cărărușe frumoasă și dreaptă, fiind părul dat în două laturi spre urechi. La romani încă avea mireasa părul pieptănat cu cărărușe pe mijlocul capului și anume acea cărărușe se făcea cu ajutorul unei „hasta coelibalis” sau suliza Minervei, ca mireasa să nască eroi; numai cât că părul nu se pieptăna la romane în o coadă, ci în mai multe.

Pe cosiță² la mireasă sunt puse în un anumită ordine diferite flori, vara de grădină, iar iarna de târg; pentru aceea se zice „e dusă mireasa să se înstruțe”.

Până când se gată mireasa, chemătorii și cei ce au venit după ea, mai beau câte un păhar de vinars în casă la ea, mai joacă cu fetele ce s-au adunat aici de prin vecini, mai chiuiesc. Las, că și mireasa se gată cu greu, dar apoi ei, totuși, se arată foarte impaciențați cu această ocaziune: în continuu trimit după ea, ba merg ei chiar. În urmă se duce stegarul și a aduce de mână în casă la părinți, pentru ca de acolo să o ducă la mire. Mireasa numaidecât se îmbracă în suman și, apoi, însoțită de fratele sau sora de mireasă, dacă sunt, precum și de

¹ I. T. Fane, *Nunta la romanii antici pe timpul republicii*, „Familia” din 1875.

² Coadă în partea superioară formează un triunghi, adică de către fiecare ureche vine câte o împletitură de păr care, apoi, în ceafă (în „moalele capului”, zice poporul) se împreună în o singură împletitură, adică în adevărata coadă. Împletiturile cele două ce formează triunghiul se numesc „cosițe”.

ȘTEFAN BUZILĂ

chemătoare, cu ochii roșii de plânsul cel mult, pleacă în mijlocul chemătorilor către casa mirelui. Mersul nu este mai puțin zgomotos ca cum a fost venitul la mireasă și privitorii nici acum nu lipsesc, ba din contră sunt mai mulți. Mireasa cu această ocaziune nu e iertat să fie însoțită de nime, nici chiar de părinți, afară de persoanele amintite mai sus, cu care apoi rămâne acolo la mine.

Datina cu un chemător să aducă pe mireasă de la casa unde s-a înstruțat, apoi datina de a plânge mireasa la pornire spre casa mirelui, sunt niște datini pur romane¹.

Cei de la mire, auzind zgomotul, știu îndată că vin cu mireasa; deci se și pregătesc să o primească. Mirele îmbrăcat iese cu o lumină în mână în pragul ușii, pe unde are să intre mireasa, și aici o așteaptă. Ajungând mireasa aici, mirele o ia de mână, o duce în casă, unde o pune în fruntea mesei, iar el se pune lângă dânsa. Mireasa șede de-a dreapta mirelui, lângă ea vin frații de mireasă, dacă sunt și apoi ceilalți oaspeți.

Modul de a-și primi mirele mireasa în pragul ușii cu lumina în mână iarăși e o datină romană, unde tocmai așa se întâmplă la țaranii noștri. Apoi datina de a o duce pe mireasă la mire cu chiuituri, cu salturi și făcând voie bună se derivă iarăși din „domum deductio” al romanilor.

Străinii, fetele și feciorii, care s-au adunat aici din curiozitate de a vedea mireasa, se departă acum pe la locuințele lor, și așa, rămânând numai oaspeții, încep a-și petrece. Oaspeții din seara aceasta sunt numai neamurile cele mai de-aproape ale mirelui, străini nicidecât nu. Modul cum își petrec și cum se veselesc în seara aceasta nu variază nicidecât de petrecerile ce se fac în serile de după cununie cu singura excepțiune, că în această seară mireasa nu se joacă pe bani și că oaspeții cei mai de frunte nu sunt petrecuți cu muzica, când merg acasă. La capătul petrecerii mirele este obligat să-și petreacă mireasa spre casă până la jumătate locul, însă nicidecât nu mai departe. Depărtându-se fiecare la ale sale, abia așteaptă să se culce, căci mâine e ziua cea mare, ziua cununiei².

În ziua cununiei, fiind deja știut că la cine va fi ospăț pe seară, întâlnim dis-diminează pe un om bătrân, care umblă din casă în casă. Acesta este chemătorul cel bătrân al miresei (dacă se face la ea ospățul pe seară; sau al nașului, dacă se face la el). Acest chemător peste cămașă e încins cu o curea îngustă de piele, după care are un colac legat, de pe care se cunoaște, că ce e oficiul lui. Dânsul merge, ca și chemătorii cei tineri, mai întâi la preot, apoi la nănași, după aceea la neamurile mai de-aproape și în urmă la toți câți i s-au spus că sunt de a se invita. Cuvintele cu care invită el sunt acele cu care au invitat și chemătorii cei tineri schimbând numai numele celui ce invită. Dacă dânsul intră în vreo casă unde e fată, aici trebuie să se pună puțin să șadă, ca să șadă norocul.

De regulă, cununia se face numai după amiază, iar înainte de amiază numai arareori. Trecând, deci, de amiază, la casa mirelui se adună tot personalul oficios și se pregătesc a

¹ I. T. Fane, loc. cit.

² *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 202, pp. 807-808.

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

merge după mireasă să o aducă la cununie. Stegarul își ia steagul, lângă dânsul e mirele și celălalt personal oficios și, apoi, plecând între sunetele muzicii, chiuiesc, fluieră și sar mergând pe drum către biserică, unde se lasă pe mirele singur, iar ei pleacă mai departe după mireasă. Mireasa, acum, este foarte supărată că se desparte de părinți, de unde s-a și născut proverbul: „Ce stai drâmboiat (supărat) ca o mireasă?”. Dânsa, întocmai ca și în seara precedentă, când aude că vin să o ducă, se duce la o vecină, ca să o gate. Găteala aceasta se deosebește de cea din seara precedentă numai prin aceea că până când aseară avea flori numai prin aceea, că până când aseară avea flori numai pe cosițe, acum își pune și o cunună de flori pe partea dinainte a capului care, apoi, se și numește „cununa miresei”, întocmai după cum era și la romani. Întocmai ca și în seara precedentă, așa și acum își petrec feciorii puțin cu jocul la casa miresei până ce se gată aceasta, iar când e gata merge stegarul de o aduce. Venind dânsa acasă, se așează în mijlocul casei și apoi vin înaintea ei toate neamurile, îi închină câte un păhar de beaură și totodată îi fac și câte un dar de ceva bani; în urmă mireasa sărută toate neamurile, făcând începutul cu părinții și cu aceasta ca semn de rămas bun, de „adio”. Sărutările aceste se întâmplă între cele mai înfocate lacrimi, întocmai ca și la străbunii romani. Chemătoarele, petrecătorii merg cu mireasa ducând chemătoarele colacii lor cu sine, iar ceilalți având fiecare câte doi colaci de mărimea celor ai chemătorilor legați de brâu. Se postează cu toții pe lângă stegar și muzicanții în mijlocul casei, unde chiuiesc și sar. În urmă se ia mireasa între petrecători și petrecătoare și între stegar și, apoi, pornesc cu dânsa spre biserică, chiuind toți feciorii în cor:

Ia-ți ficuță¹ ziua bună
De la frați, de la surori,
De la grădina cu flori,
De la struț de tămâiță.
De mers altul pe uliță
De la struț de busuioc
De la mers altul pe la joc,
De la struț de mutătoare
De mers altu-n șezătoare.

Să vezi acum cum plânge mireasa, de cugeți, că se rupe cămașa pe dânsa. Mersul pe drum este ca de comun foarte zgomotos. Ajungând la biserică, aici, lasă pe mireasa lângă mire, iar chemătorii se duc să aducă pe nănași. Ajungând la casa acestora, joacă puțin până se gată aceștia. Nănașul acum își cheamă pe feciorul de pom, căruia îi dă desagii² cu colacul de cununie să-i ducă la biserică, precum și luminile ce trebuie să ardă în biserică la miri în mână până ce se citește evanghelia, iar în celălalt timp le țin nașii. Aceste lumini sunt în lungime cam de un metru, făcute din ceară de stup, legate pe lângă un bețișor subțirel cu bumbac roșu;

¹ „Ficuță”, poporul pronunță „șicuță”, tămâiță, busuiocul și mutătoarea sunt niște flori.

² „Desagii”, latinește bissaccium, aceștia sunt doi saci legați deolaltă așa, că punându-se pe umăr, un sac vine dinainte și unul dindărăt. Fiecare sac de acesta poartă numele de „desagă”, având fiecare o mărime cam de o mietță. În dicționarul limbii române cit. p. 1056 se află următoarea definiție: „Un sac deschis în partea de mijloc care, plin, se poartă pe umăr sau se pune în spinarea unui cal, mul, asin, etc.”

ȘTEFAN BUZILĂ

pot să fie chiar și de stearic. Ocupând feciorul de pom loc lângă nănași pleacă cu toții spre biserică, mirele și mireasa merg și sărută mâna la nănași, care acum scot din desagii de la feciorul de pom patru colaci și-i leagă la brâul mirilor, câte doi la unul, mai având fiecare de acasă câte patru legați tot la brâu.

După aceasta venind preotul, mirii, nănașii, precum și alți privitori intră în biserică pentru a se îndeplini cununia mirilor. Nașa, cât ce a ajuns la biserică, scoate din coșarca ce o are în mână un cot de pânză albă și-l pune jos, trebuind mirii să pășească fiecare cu piciorul drept pe pânză, care este simbolul ca după cununie se va nimici curățenia, virginitatea mirilor. Preotul, după ce a întrebat consensul mirilor, începe a face mai întâi logodna solemnă care, după cum am zis, nu se face la casa miresei, iar după aceasta trece imediat la cununie. În timpul când se citește Evanghelia, „colacul de cununie” care l-au adus nănașii, respectiv feciorul de pom, se pune pe capul mirilor, fiind așezate în el patru luminițe de ceară aprinse, iar la baza fiecărei lumini câteiva creițari. De aici proverbul despre fete: „Știu că nu ți-a ars foc în cap”, va să zică nu ești căsătorită. Colacul acesta, după cununie, îi rămâne popii. Părțilele acele ce se scot din el pentru a se putea așeza luminițele și banii, se dau mirilor și nănașilor în decursul cununii unsă cu miere, pe care a adus-o nănașa în coșarcă de acasă. Preotul, la logodnă schimbând inelele, le așează pe degetul penultim (degetul inelului); datina aceasta adusă de la romani, care purtând inelele pe acest deget, credeau că numai vâna din acest deget merge până la inimă, altele nu. E datină în unele comune că în timpul când se cântă „Isaia dănțuiește”, mirii se leagă jur-împrejur cu o panglică. În unele comune e datină că imediat după cununie mirii trebuie să se sărute odată acolo în biserică înaintea preotului și a publicului, ca semn că se iubesc. În timpul cât sunt mirii la cununie, chemătorii, chemătoarele, druștele, petrecătorii, petrecătoarele și alți feciori și fete din sat, adunați înaintea bisericii, joacă în continuu, chiuind și fișcăind. Când observă că mirii ies din biserică, stegarul merge repede înaintea lor și le scutură steagul asupra capetelor lor, iar mireasa îl prinde și ea cu mâna și-l scutură puțin. Tot atunci, celălalt chemător dă „salve” cu un pistol ce-l are de la sine. Când ies mirii din biserică, se țin prinși ambii de o batistă, ca să nu treacă nimeni printre ei, căci în cazul acela nu vor putea trăi în unire sau va muri unul din ei de curând, după cum cred.

Datina aceea de a duce mai întâi pe mire, apoi pe mireasă și în urmă pe nănași la biserică, nu e chiar statornică, ci pot să fie duși și în alt rând; ceea ce atârână de la locuința unuia fiecăruia din ei.

După cununie, dacă se face și la nănași ceva veselie, merg cu toții direct la ei, iar de nu, merg la mireasă. Dacă face și nănașul ceva veselie, acesta se numește „prânzul nănașului”, deși e noaptea și pe timpul prânzului. Această veselie, apoi, decurge întocmai ca cea de la mireasă cu excepțiunea gogii, care nu cântă decât acasă la mireasă. Dacă nănașul face prânz, de acesta e legată și „strângerea de colaci”. Anume toți finii anteriori ai nănașului actual trebuie să aducă cu această ocaziune la el câte un „colac” care consistă din o jumătate sau o mierță de grâu curat sau dacă pot duce și doi colaci de mărimea colacului de cununie și a acelorai chemătoarelor. Prânzul acesta durează o noapte întregă.

De la nănași sau dacă aceștia nu au făcut prânz, de la biserică, merg toți „ospeciorii”

NUNTA LA ȚĂRANUL ROMÂN DIN JURUL NĂSĂUDULUI

direct la mireasă. Îndată ce au pornit către casa miresei, aceasta își ia chemătoarele, druștele, petrecătoarele și, asociindu-se și cu alte fete, merg fuga înainte la casa miresei, pentru a-i cânta gogea. Fetele, aici, toate se așează după masă, iar mireasa rămâne în mijlocul casei. Atunci, cea mai isteță dintre chemătoare, o cere de la părinții ei să o lase după masă, zicând:

Jupâneasă soacră mare
Și jupâne socru mare,
Ne-am ruga la d-voastră
Să lăsați pe înălțata împărăteasă
Să vie cu noi la masă;
Că noi bine vedem,
Că slujba vi-o luăm,
Și din casă și de-afară
Și din lucrul cel de vară,
Da nu-i de-a noastră vină,
Că-i de vina
Cui o dat mâna;
Că când mâna o dat,
Pe noi nu ne-a chemat,
Și când o încredințat
Pe noi nu ne-a poftit,
Nu, că nu i-am trebuit.

După aceasta, părinții fetei-mirese mulțumesc la chemătoare, apoi trimit pe mireasă să se pună în fruntea mesei. Pun, apoi, toate capul pe masă, să acopăr pe capete cu o năframă mare și încep a cânta gogea precum urmează:

N-am venit să te vedem,
Ci-am venit să te muștrăm,
Că dai portul cel fetesc
Pe portul cel nevestesc?
De frumos e mai frumos,
Numai o țără-i lăcrămos!
Plânge-ți goage¹ cununa,
Că n-ai știut-o vrâsta,
Ca-i vrâstat-o puțintel.
- Plânge mama gogiței
În stâlpul vraniței²,
Se roagă la sfântul soare
Să ție ziuca mare;
C-azi e zi de despărțare

¹ „Goge” se numește aici per eminentiam mireasa; gogea (poezia) ce o cântă fetele miresei e deosebită de gogea ce se cântă când se aduce cununa de grâu.

² „Vranița” este un fel de poartă la ocol făcută de lețuri înguste așezate între doi stâlpi ce se numesc „armăsari”.

ȘTEFAN BUZILĂ

Are-o fiică ducătoare
Peste munți la alte curți,
La părinți necunoscuți.
- Plânge goge după masă
Că-i plânge și după casă
Că te-or pârî vecinii
Și te-or pârî străinii.
Și te-or pârî fără vină
Și te-or bate fără milă!
- Așa-i rândul fetelor,
Cum e rândul merelor,
Până-s mere mărunțele
Stau pe crengi înșirețele;
Dacă prind a se mări,
Ele-ncep a se rări,
Dacă cresc și bate vânt
Pică toate la pământ.
- Plânge-mă, maică, cu dor
Ți-am fost fată și fecior,
Ți-am scos plugul din ocol
Și ți l-am pus la ogor,
Ca să samăn grâu de vară
Să-mi fac, maică, merinjoară,
Că plec în străină țară!

În timpul cât fetele cântă goga aceasta, sosesc și mireteii la casa miresei, făcând cea mai mare voie bună, sărind și chiuind. Atunci doi sau mai mulți oameni de-ai miresei, aleși anume spre acest scop dintre cei ce sunt mai buni de gură, ies la pragul ușii pe care ar fi să intre mireteii înăuntru. Pun pe prag un scaunel atât de lung, cât de lung e pragul. Pe scaunul acesta cu patru picioare pun doi colaci de mărimea celor de la steag și în mijlocul fiecărui colăcel câte un păhărel de vinars plin. Tot pe acest scaunel, care e acoperit cu un ștergar, mai pun și un taler, în care se află coji de ceapă de cele roșii. Ajungând oaspeții aici, dintre ei încă se aleg câte doi buni de gură care să poată sta de poveste cu aceia ai miresei¹.

¹ *Tribuna*, Sibiu, Anul VII, 1890, nr. 203, pp. 811-812.

COMMUNISMUL RĂNII

96
A60

PLAN DE MUNCA

In tognit azi 18 Noiembrie 1950 cu ocazia sedintei Candidatii de Deputati in federea campaniei alegerilor di 3 Decembre 1950 dupa cun urmeaza .

Sevor face grupuri decate 2 Tovarasii incepand cu data de mane 19 Noiembrie 1950 pentru a populariza populatia din Comuna insamnatatea alegerilor .

1. Incepand cu data de 19 Noiembrie 1950 , Larionesa Ion si Songerechi Anton vor poplulariza insamnatatea Alegerilor si rolul cel Candidati .

Inziua de 20 Tov Auzbeck Rozaliea si Pop Ioana .

Marti 21 Nov Tov Poaloag Paval si Steopoaie Macxin .

Mercuri 22 Nov. Tov Ciobotariul Mon si Nati Ion

Joi 23 " " Jarda Macin si Iliesi Costan

Vineri 24 " " Uza Iosip si Luci Alexandru

Sambata 25 " " Capel Marcu si Joja Alexandru

Dumineca 26 " " Petrinjal Alexandru si Buta Alex

Luni 27 " " Serosi Arpat si Alexi Maxin

Marti 28 " " Ianul Sabiga si Marica Sofiea

Mercuri 29 " " Vagnar Traiean si Mutu Traiean

Joi 30 " " Auzbert Rozaliea si Pop Ioana

Vineri 1 Decem " Nati Ion

Sambata 2 " " Capel Marcu si Joja Alexandru

90
A60

PROCES VERBAL

Prezent astazi 14 Noiembrie 1950

Tov. prezanti secretarul organizatiei de baza tov Lazar Gheorghe, membru in birou tov. Songerechi Anton precum si presed. comit. prov. tov. Solomon Ilies si vice presed. Cioacan Iliu, iar din partea org. de masa au luat parte tov. Baba Aurel presed. P.P., din partea U.F.D.R.ului Auzberg Rozalia si din partea raio- nului Nasaud tov. Pop Macedon.

Din partea U.T.M.U.ului si Sindicat Agricol au fost lipsa ne not- avata.

Sedinta sa deschis la orele 19 cu urmatoarea ordine de zi:

1. Verificarea registrului electoral ~~si~~ al ~~si~~ alegatorilor, si acelora ne demni de a vota si a incapacitilor sia celor tineri care au implinit varsta de 18 ani si continuarea de inscriere care vin din armata.

2. ~~Verificarea actelor de nastere si de casatorie~~

3. Abuzi care nu au dreptul la vot sunt urmatorii:

1. Songeau Pantilimon, Haruta Alexandru, Halita Ioan, Abrahaa Herman.

Condamnatii care siau pierdut drepturile politice:

Marcu Liviu, Repurean Emil, Pop Ioan, Buga Anton, Schimbari nu sa facut nimic.

Prezentul proces verbal sa incheiat astazi 14 Noiembrie 1950, sedinta sa terminat la orele 22.

Secret. P.M.R. *[Signature]*

Presed. Com. Prov. *[Signature]*

U.F.D.R. *[Signature]*

[Signature]

Facsimile din arhivele bistritene

DOCUMENT

ALEXANDRU DĂRĂBAN

RAPORT

SITUAȚIA MANIFESTĂRILOR RELIGIOASE DIN JUDEȚUL NĂSĂUD

În ce privește problema sectelor religioase în perioada prezentă, se manifestă o activitate încă destul de intensă, care își găsește explicația în ascuțirea luptei de clase, în creșterea forțelor și prestigiului partidului în mase, cât și în activitatea partidului în îngrădirea exploatării.

În județul nostru, în afară de culele religioase, avem conducători de secte religioase care cuprind un număr de 1953 sectanți care, în majoritate, sunt elemente din țărani mijlocași și săraci care, neavând un nivel cultural, au fost influențați de credința sectelor, menționând că punctele cele mai active ale acestor secte sunt în comunele sărăcicioase de munte ale județului nostru ca, de exemplu, în plasa Rodna, în comunele Feldru, Maieru și Sângeorz-Băi, la fel în plasa Șieu.

Numărul sectanților de la fiecare sectă, în parte diferă, după cum urmează:

- Secta *Baptistă* are încadrați un număr de 1177;
- Secta *Adventistă de Ziua a Șaptea* un număr de 185;
- Secta *Penticostală* un număr de 463;
- Secta *Martorii lui Iehova* în care intră și sectele *Melenistă* și *Studenții în Biblie* un număr de 128.

Față de anul 1944, secta *Baptistă* a scăzut cu 300 membri care au trecut la secta *Penticostală*, care sectă a crescut simțitor față de 163 cât erau în 1944.

Tot la secta *Penticostală*, în cursul anului 1949, a crescut cu 9 membri, în schimb a scăzut cu 15 membri, dintre care 7 au murit și 8 s-au retras din activitate. În această sectă majoritatea celor încadrați sunt dintre oameni bătrâni, secta este în descompunere, neavând popularitate în județul nostru.

Secta *Martorii lui Iehova*, față de anul 1944, a crescut numărul lor de la 55 membri la 83 membri, deși se afla interzisă de lege, această sectă se bazează pe doctrina americană întrucât întemeietorul sectei este un american cu numele Ruter Ford. Această sectă propovăduiește pe Truman ca unul din capii acestei secte, întrucât ei pretind că și Truman

ALEXANDRU DĂRĂBAN

martorul lui Iehova.

Conducerea acestor secte, ca de exemplu la secta baptistă, este un cizmar cu numele Deac Ioan, fost patron cu doi-trei lucrători și ucenici, activitatea politică în trecut nu a făcut nici în momentul de față nu este încadrat nici într-o organizație politică de masă, în prezent este muncitor cooperativ în cadrul cooperativei „Încălțăminte” din Bistrița.

La comunitatea (Centru de Conducere) *Baptistă* este conducător Pop Dionisie din comuna Nepos, de profesie agricultor, țăran mijlocăș, în trecut simpatizant legionar, în prezent neîncadrat în nicio organizație de masă.

Secta *Adventistă de Ziua a Șaptea* are conducător pe Cioanca Filip, domiciliat în Bistrița, care nu are altă ocupație decât aceea de conducător al sectei din județul Năsăud, având în competență teritorială (district) și în județul Mureș. Acesta este salariat de către conferința Transilvaniei de Nord (organul Superior al sectei din Sibiu). Activitatea politică din trecut a acestui conducător nu este suficient cunoscută, deoarece a trăit în Hunedoara până în anul 1948. Din cele constatate rezultă că nu a făcut politică în trecut, de tânăr fiind încadrat în sectă.

Secta *Penticostală* are conducător pe Gabor Gheorghe, agricultor, este mijlocăș, domiciliat în Bistrița (Bobeica), în trecut a făcut parte din mișcarea legionară, în 1941 a fost în București ca refugiat unde a fost încadrat ca subofițer în armata antonesciană, în prezent deblocat, nu este încadrat în nicio organizație de masă. Această sectă mai are un agitator cu numele Sălăgean Ioan din comuna Bistrița-Bârgăului care datorită activității depusă de el pe linie de sectă, în vara anului 1949 a luat ființă și în plasa Bârgău această sectă *Penticostală*.

Secta *Martorii lui Iehova* nu are un conducător stabil întrucât este interzisă de lege, iar întrunirile pe care le fac, le țin în mod clandestin și într-un număr redus de membri pentru a nu fi văzut de autorități. Ca membri mai fanatici ai sectei sunt: Pavel Ioan, Mindac Ștefan, Moișan Vasile, toți din Bistrița-Bârgăului, Sălăgean Dumitru din Prundu-Bârgăului, Robotin Ioan din Mintiu și Cira Tănase din Coșbuc.

Din numărul total al sectanților din județ, un procentaj de circa 10 % fac parte din partid și organizații de masă.

Cu ocazia verificărilor membrilor de partid au fost excluși toți acei care au fost mai fanatici în credința de sectă rămânând foarte puțini cu calitate de membri de partid, despre care se crede că vor putea fi atrași de sub influența sectelor religioase.

În ce privește manifestările lor reacționare sub masca religiei se caracterizează prin demobilizarea maselor de la diferite adunări și ședințe cu caracter politic și cultural, astfel avem cazul din Budacul de Jos, din toamna anului 1949, când organele politice și administrative locale au organizat o adunare generală pentru a arăta importanța muncilor agricole de toamnă. Penticostalii din comuna Monor, Simionești, Buduș și Budacul de Sus, în frunte cu conducătorul lor Gabor Gheorghe, au făcut o adunare cu caracter religios, intenționat, pentru a atrage masele de la o adunare publică.

În august 1949, Adventiștii de Ziua a Șaptea din Bistrița, având cinci boteze a noilor încadrați în sectă au făcut o manifestație pe străzile orașului cântând cântece religioase cu scopul de a atrage masele pentru a participa la botezul lor, lucru care le-a reușit, atrăgând și

RAPORT - SITUAȚIA MANIFESTĂRILOR RELIGIOASE DIN JUDEȚUL NĂSĂUD

un număr oarecare de populație.

Ca piedici în îndeplinirea Planului de Stat, în cadrul muncilor din campania însămânțărilor de primăvară, în adunările pe care le-au organizat, au căutat să demobilizeze oamenii muncii de la muncile agricole de primăvară. De exemplu: conducătorul sectei *Penticostale*, Gabor Gheorghe, în luna martie 1950, în comuna Rebrîșoara, în cadrul unei adunări cu caracter religios a arătat că nu lucrarea la timp a pământului va aduce recoltă bună, ci numai ruga la Dumnezeu va ajuta unei recolte bune. De asemenea, Mindac Ludovic din secta *Martorii lui Iehova*, tot în primăvara anului 1950, a spus mai multor muncitori de la Bistrița-Bârgăului, că și în alte țări mai sunt sindicate muncitorești, dând exemplu America, însă acolo nu se răpește timpul liber pentru atâtea ședințe, apoi a spus că în curând nici la noi nu se vor ține atâtea ședințe pentru că azi-mâine americanii nu își vor cere voie a intra la noi, deci această atitudine și manifestare se dovedește a fi dușman regimului nostru.

În ce privește manifestări împotriva regimului nostru, mai avem cazuri când unii sectanți Martori ai lui Iehova au căutat să se sustragă de la serviciul militar precum este, tot susnumitul Mindac Ludovic din comuna Bistrița-Bârgăului care în toamna anului 1949 a declarat în fața comisiei de recrutare a Cercului Teritorial Năsăud că el nu vrea să facă armata spunând că primește orice pedeapsă ce i-ar da legea pentru acest lucru. Iar în luna mai 1950, fiind încorporat într-un detașament de muncă pe Șantierul Salva-Vișeu, împreună cu Clain Martin din comuna Moruș, județul Năsăud, ambii au refuzat de a depune jurământul militar, spunând că ei au jurat lui Dumnezeu, iar conducerea de astăzi este a Satanei și ei, deci, nu vor depune jurământ Satanei, fapte pentru care s-au luat măsuri din partea forurilor administrative și au fost dați Justiției.

În comuna Sângeorz-Băi, cetățeanul Macavei aparținând unei secte religioase caută să demonstreze oamenilor că totul este la voia lui Dumnezeu, pronunțându-se chiar în problema războiului, că dacă Dumnezeu va voi, va fi război, astfel a refuzat să semneze Apelul pentru Pace. Ca măsuri luate împotriva acestui element a fost demascat în fața sătenilor prin gazeta de perete, arătat ca agent al ațățătorilor la război și dușman al păcii în sat.

În comuna Lechința, sectantul Bogdan Viorel a introdus în Școala Elementară bilete scrise, iar din conținutul scrisului reieșea că fiecare elev să facă câte nouă rugăciuni, de câte două ori pe zi și fiecare să scrie încă câte nouă bilete și să le înmâneze altor cetățeni. Acest lucru a fost făcut pentru a întreține credințele mistice și pentru a răpi copiilor timpul liber de la învățătură.

În comuna Șieu, o fată tânără care face parte dintr-o sectă religioasă a rămas gravidă de la un alt sectant. În jurul acestei probleme, unii predicatori ai sectei au lansat zvonuri că naște cu puterea Duhului Sfânt, un al doilea Hristos. Prin popularizarea acestui caz din partea sectei respective, cazul a fost comentat în masele largi ale satelor din jur, iar ca rezultat, a fost că a scăzut simțitor influența și chiar activitatea sectei care se poate vedea o pasivitate față de credință chiar în rândul sectanților nemaiținând multe ședințe și întruniri ca înainte de cele petrecute.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Chiar cu această ocazie patru elemente sărace care activau în secta respectivă s-au retras, încetându-și activitatea, încadrându-se în organizația Frontul Plugarilor.

În concluzie, se observă că în ultimul timp sectele religioase au început să-și intensifice activitatea care se manifestă printr-o serie de deplasări de delegați a sectelor în diferitele comune unde stau mai multe zile de-a rândul. Intensificarea activității lor se poate constata ca deplasările, mai sus-amintite, încep să îmbrace o formă organizată.

După părerile noastre, sectele încep să-și piardă încrederea în mase în unele părți ale județului nostru, fapt care a determinat sectele să-și intensifice munca.

Influența în urma verificărilor membrilor de partid, cu care ocazie s-a dezbătut larg în cadrul ședințelor de verificare, pericolul pe care-l reprezintă sectele pentru munca de partid, influența lor în rândurile membrilor de partid a scăzut simțitor.

Totodată pericolul pe care îl prezintă sectele este cunoscut în masele largi ale țărănimii muncitoare ca urmare a muncii de agitație dusă de partidul nostru. În special, s-a insistat asupra activității care o duc sectele în ce privește propovăduirea unui nou război, cât și activitatea de demobilizare a oamenilor muncii de la îndeplinirea Planului de Stat.

Cu toată munca depusă în vederea combaterii acțiunilor sectelor religioase, am avut o lipsă de a nu antrena suficient organizațiile de masă în această muncă, cât și lipsa de demascare a conducătorilor diferitelor secte.

În vederea îndeplinirii în bune condițiuni a campaniei de recoltare, treieriş și colectare, vom intensifica munca de demascare a acțiunilor sectelor religioase și, totodată, vom mări vigilența pentru a împiedica acțiunile lor, până la organizațiile de bază, în mod organizat.

Bistrița, la 25 mai 1950,

Secretar județean
Blaga Francisc¹.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Comitetul Județean PMR (PCR)*, Dosar 5.I.1950-25 VII.1950, ff. 199-202.

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

Excellentia

Anamaria-Alexandra MIHĂILĂ

ISSN 2285-8229

ISSN-L 2285-8229